

ЧОРНА АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАВАННЯ ОЗНАКОВИХ СЛІВ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ТВОРІВ ДЖ. ОСТІН)

035 ФІЛОЛОГІЯ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. Теоретичні аспекти дослідження проблеми ознакових слів в англійській мові.....	7
1.1. Мовні стилі англійської літературної мови.....	7
1.2. Ознакові слова як лексична особливість англійської мови.....	13
1.3. Особливості ознакових та предметних слів.....	16
1.4. Семантична структура ознакових слів в англійській мові.....	23
1.5. Основні способи творення ознакових слів.....	27
1.6 Проблеми перекладу ознакових слів.....	32
Висновки до розділу I.....	38
РОЗДІЛ II. Специфіка передавання ознакових слів засобами української мови (на матеріалі перекладів творів Дж. Остін.....	39
2.1. Специфіка стилю Дж. Остін в англійській мові.....	39
2.2. Функції ознакових слів у романі Дж. Остін «Гордість та упередження»....	51
2.3. Аналіз ознакових слів у романі Дж. Остін «Гордість і упередження».....	58
2.4. Стійкі англійські словосполучення в художньому тексті роману «Гордість і упередження» і варіантність їх перекладу на українську мову.....	64
2.5. Відмінності текстів перекладу.....	70
Висновки до розділу II.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

У процесі життєдіяльності людина пізнає навколишню дійсність, яка багатогранно представлена об'єктами, явищами і процесами. Пізнання суцього – це складний процес, що включає такі етапи як світосприйняття, переробка певної інформації, яка за допомогою певних логічних операцій накладається на наявні в людській свідомості знання про світ. Сприйнята і усвідомлена інформація не існує хаотично. Вона об'єднується в певні розумові форми (поняття), які включаються в цілісну систему – картину світу. Результати пізнавального процесу можуть виражатися в різних формах: схемах, таблицях, малюнках, моделях. В якості одного з найбільш універсальних репрезентантів результатів пізнання суцього виступає мова як знакова система. Сприймані об'єкти, явища, дії неоднорідні. На основі наявних відмінностей вони групуються в певні класи (об'єктів, явищ, дій). Ці відмінності можуть складати сутнісні характеристики реального світу або відображати суб'єктивну орієнтацію сприймає. Тобто, у свідомості при сприйнятті об'єкта та його осмисленні відбуваються деякі процеси, що дозволяють роз'єднати нероз'єднане: об'єкт і властива йому ознака. Саме завдяки цим процесам виникають ознакові слова.

Актуальність дослідження обумовлена, насамперед, значимістю самого явища «ознаковість», значимістю ознакових слів в англійській мові та в художніх творах. Тому тема нашої дипломної роботи – «Специфіка передавання ознакових слів засобами української мови (на метеріалі перекладів творів Дж. Остін)».

Метою даного дослідження є визначити особливості функціонування та перекладу ознакових слів у творах Дж. Остін.

Досягнення поставленої мети передбачає послідовне вирішення **наступних завдань:**

- Ознайомитися з теоретичною базою проблеми дослідження ознакових слів
- схарактеризувати мовні форми вираження ознакових слів;
- виявити функції ознакових слів у творах Дж. Остін;
- виявити проблеми перекладу творів Дж. Остін засобами української та російської мовами.

Об'єктом дослідження є ознакові слова в англійській мові.

Предмет дослідження - специфіка функціонування ознакових слів у романах Дж. Остін.

Наукова новизна визначається тим, що проблема ознакових слів в англійській мові була розглянута на матеріалі романів Дж. Остін.

Практичне значення – результати даної роботи можна використовувати при проведенні занять з курсу лексикології української та англійської мови, а також при написанні нових підручників.

Методи дослідження – аналіз (аналіз використано при вивченні теоретичних джерел), метод безпосередніх складників (використано при дослідженні специфіки формування ознакових слів).

Матеріалом роботи є ознакові слова в романах «Гордість та упередження» та «Емма».

Структура роботи - робота складається зі вступу, першого розділу, другого розділу, висновків та списку літератури, який містить 71 джерело.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОЗНАКОВИХ СЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВИ

1.1. Мовні стилі англійської літературної мови

У кожному розвиненому літературній мові спостерігаються більш-менш певні системи мовного вираження, що відрізняються один від одного особливостями використання загальнонародних мовних засобів. У кожній з таких систем можна виділити одну групу засобів, яка є провідною, найбільш помітною, найбільш істотною. Так, термінологія є лексико-фразеологічної прикметою наукової прози. Однак, одна тільки термінологія ще не дає підстави для виділення наукової прози в самостійну систему. Системний характер використання мовних засобів проявляється насамперед у взаємодії і взаємозумовленості всіх основних засобів, що використовуються в даному тексті.

Системний характер використання мовних засобів призводить до того, що в різних сферах вживання мови нормалізується вибір слів і характер їх вживання, переважне використання тих чи інших синтаксичних конструкцій, особливості вживання образних засобів мови, вживання різних способів зв'язку між частинами висловлювання і т. д. Такі системи називаються стилями мови або мовними стилями. Акад. В. В. Виноградов дає наступне визначення мовного стилю: « Стиль - це суспільно усвідомлена і функціонально обумовлена, внутрішньо об'єднана сукупність прийомів вживання, відбору і поєднання засобів мовного спілкування в сфері того чи іншого типу загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими ж способами вираження, які служать для інших цілей, виконують інші функції в мовній суспільній практиці даного народу ».1

Кожен стиль мови є більш-менш стійкою системою на даному етапі розвитку літературної мови. Стилi мови - категорiя iсторична. Це означає, що

вони змінюються, розвиваються, з'являються і зникають. Так, наприклад, особливості ораторського мовлення в англійській літературній мові зазнали деяких суттєвих змін в процесі свого розвитку. Ці зміни, як буде показано нижче, обумовлені загальними змінами літературної англійської мови в певний період свого розвитку; газетний стиль англійської літературної мови виник шляхом відокремлення форми інформаційних повідомлень з публіцистичного стилю і т.д.

Мовні стилі виділяються як певні системи в літературній мові перш за все у зв'язку з метою повідомлення. Кожен мовний стиль має більш-менш точну мету, яка зумовлює його функціонування і його мовні особливості. Так, для газетного стилю основною метою є інформація, реклама; мета публіцистичного стилю - переконання, заклик до дії, оцінка фактів дійсності; мета ділового стилю - встановити умови, обмеження та форми подальшої співпраці двох і більше осіб; метою стилю наукової прози є доказ певних положень, гіпотез, аргументація.

Кожен мовний стиль має як загальні, типові для даного стилю особливості, що лежать в основі виділення цього стилю в самостійний мовний стиль, так і конкретні форми його прояви. Співвідношення загального і конкретного в мовних стилях проявляються по-різному в різні періоди розвитку цих стилів і усередині стильової системи даної літературної мови. Так, наприклад, ділові документи, дипломатичні листи і ноти, накази та інструкції, протоколи парламентських засідань та ін. є формами прояву і існування стилю ділових документів в англійській літературній мові. Всі вони мають щось спільне, що лежить в основі їх виділення в самостійний мовний стиль.¹ Однак, кожен з цих різновидів ділового стилю має свої специфічні риси, в яких проявляються як загальні закономірності даного стилю, так і індивідуальні особливості, притаманні лише певному підстилю. Так, умовні позначення і скорочення військових документів відображають і загальні закономірності ділового стилю і риси, властиві лише цьому підстилю.

Те ж можна сказати і про інші засоби мови. Так, образність мови, характерна для стилю художнього мовлення і не характерна для стилю наукової прози, може своєрідно застосовуватися в останній, не порушуючи загальних закономірностей цього стилю.

Співвідношення загального і конкретного особливо опукло виступає при аналізі індивідуальної манери користування мовою. З точки зору прояву індивідуального в використанні мовних засобів мовні стилі англійської літературної мови допускають значну амплітуду коливань.

Художня мова це особливий стиль мовлення, історично сформований в системі англійської літературної мови, що має низку спільних рис, також історично мінливих, і великою різноманітністю певних особливостей, видозмінюються в залежності від форм прояву цього стилю (підстилі), від епохи, від індивідуальної манери автора.

Стиль художньої мови являє собою складну єдність різнорідних рис, що відрізняють цей стиль від всіх інших стилів сучасної англійської літературної мови. Та обставина, що цей стиль допускає використання елементів інших стилів, хоча і оброблених відповідно до загальних, типових рис цього стилю, ставить його в дещо особливе становище по відношенню до інших мовних стилів. Більш того, стиль художньої мови допускає використання таких елементів мови, які на даному етапі розвитку літературної норми мови неприпустимі. Так, в мові художніх творів сучасних англійських письменників можна знайти мовні факти, що виходять за норми літературної мови, наприклад, жаргонізми, вульгаризми, діалектизми і т. д. Правда, і ці елементи в стилі художнього мовлення постають в обробленому, типованому, відібраному вигляді. Вони не використовуються тут в своєму, так би мовити, натуральному вигляді; таке використання нелітературних слів засмічувало б мову і не сприяло б збагаченню і розвитку літературної норми мови.

«В художественной литературе, — пишет акад. В. В. Виноградов, — общенародный, национальный язык со всем своим грамматическим

своеобразием, со всем богатством и разнообразием своего словарного состава используется как средство и как форма художественного творчества. Иначе говоря, все элементы, все качества и особенности общенародного языка, в том числе и его грамматический строй, его словарь, система его значений, его семантика, служат здесь средством художественного обобщенного воспроизведения и освещения общественной действительности». 1

Таким чином, основна функція стилю художньої мови - це шляхом використання мовних і специфічних стилістичних засобів сприяти відповідно задуму автора і більш глибокому розкриттю перед читачем внутрішніх причин умов існування, розвитку або відмирання того чи іншого факту цієї дійсності. Система стилістичних засобів англійської мови дуже збагатилася в публіцистичному стилі, особливо в ораторському стилі, і продовжує збагачуватися в стилі художнього мовлення. Не випадково основні стилістичні засоби мови вивчалися в теорії літератури.

Стиль художньої мови, іноді званий поетичною мовою, перш за все характеризується образністю. Образ, створюваний різними мовними засобами, викликає чуттєве сприйняття дійсності і, тим самим, сприяє створенню бажаного ефекту і реакції на сказане. У зв'язку з цим цікаво навести таке висловлювання Г. Е. Лессінга:

«Призначення мистецтва - позбавити нас в царстві прекрасного від абстрагування, полегшити нам зосередження нашої уваги. Все те, що ми в області природи абстрагуємо або бажаємо абстрагувати в нашому розумі від предмета або від групи різних предметів, щодо часу або простору, мистецтво дійсно абстрагує; воно являє нам предмет або поєднання предметів в такій ясності і зв'язності, які тільки і допускають можливість відчуття, яке і повинно бути ними викликане».

Думка правильна, хоча і не зовсім точно виражена. Дійсно, функція стилю художньої мови - засобами образно-естетичної трансформації мови створити чуттєве сприйняття дійсності, зримо відчутти предмет в його зв'язках і

відносинах. Однак, це не означає, що таке сприйняття, створений образ «позбавляє нас від абстрагування». Тут процес значно складніше. Його правильно визначив В. Г. Белінський:

«Поезія належить до числа таких предметів, - пише він, - розуміння яких повинно починатися з відчуття, а не з рефлексії: остання повинна бути результатом першого, при нормальному розвитку» .2

Дещо в іншому плані ця думка висловлена Н. А. Добролюбовим: «Такова и вообще бывает разница в способе действия произведений поэтических и собственно теоретических. Она соответствует разнице в самом способе мышления художника и мыслителя: один мыслит конкретным образом, никогда не теряя из виду частных явлений и образов, а другой стремится все обобщить, слить частные признаки в общей формуле. Но существенной разницы между истинным знанием и истинной поэзией быть не может...»1.

Протиставлення поезії прозі проводилося давно - як в сфері теоретичної естетики, так і в області теорії словесності. «Справді, - пише В. Г. Белінський, - філософія завжди ворогувала з поезією, - і в самій Греції, істинному вітчизні і поезії, і філософії, філософ засудив поетів на вигнання з своєї ідеальної республіки, хоча і увінчав їх попередньо лаврами . »2

Для того, щоб усвідомити собі, в чому сутність протиставлення, необхідно уточнити деякі загальні поняття, якими доводиться оперувати.

Стиль художньої мови має такі різновиди: віршована мова, художня проза і мову драматургії. Коли ми вживаємо термін «стиль художньої мови», ми маємо на увазі чисто лінгвістичні категорії, як, наприклад, слова, їх значення, їх поєднання, синтаксичні конструкції, характер образності та інші особливості мови, специфічні з точки зору їх відбору та взаємозумовленості в даному стилі мовлення. Термін «поезія», під яким часто об'єднують поняття віршованої мови, художньої прози і драматургії, значно ширше. Це - термін літературознавчий. Під ним розуміють не тільки мову художніх творів в її відношенні до вираженого змістом, але що найголовніше, вид мистецтва.

Нас в курсі лінгвістичної стилістики, природно, цікавить лише мовний бік поезії, яку ми і називаємо стилем художньої мови.

Отже, найбільш істотною, характерною для цього стилю мови є образність. Поряд з чисто логічним способом вираження думки, в якому слова вживаються в своїх предметно-логічних значеннях, в стилі художнього мовлення часто зустрічаються різні відтінки значень: контекстуальні значення, емоційні значення слів - провідники суб'єктивно-оціночних поглядів автора. О. Вальцель в якоюсь мірою має рацію, коли стверджує, що «слово є засіб чисто логічного, тобто наукового вираження. Поезія, як словесне мистецтво, повинна користуватися словом, тобто засобом, який завжди залишається певною мірою спорідненим висловом в поняттях. Лише оскільки слова впливають на нас чуттєво, поезія є мистецтвом.

Поетичний образ створюється в поезії не для самого образу. Він, так би мовити, виконує службову функцію: в ньому міститься думка. Цей образ повинен бути витлумачений, а для цього він повинен бути зрозумілий. Чим точніше створений образ, тим легше він сприймається нашою свідомістю, тим легше і виразніше проступає думка. Розкриття образу проводиться шляхом аналізу слів, їх контекстуальних і емоційних значень. Іноді образ, створений поетом, розшифровується насилу, залишається неясним, туманним, розпливчастим і викликає лише приблизні асоціації, а не конкретне уявлення про зроблене узагальнення.

Образне завжди вимагає пояснень. Ось чому кажуть про тлумачення поетичних творів. Стиль мови, в якому немає образності, не потребує тлумаченні.

Треба мати на увазі, що ми зайняті розбором лише таких образів, які створені засобами особливих (по відношенню до предметно-логічних) значень слів. Образність в літературознавстві розуміється ширше. Так, герой будь-якого твору, який представляє собою узагальнений тип, називається таким чином.

Звичайно, і такий образ вимагає тлумачень, аналізу. Але це не є завданням лінгвістичної стилістики.

Найпряміші шляхи створення образності - це використання метафори і метонімії. Зоровий образ, незважаючи на те, що він створюється опосередковано, тобто через слова, виявляється найбільш конкретним. Розумовий погляд виявляє здатність тривалий час утримувати і легко відтворювати образ, предмети, уявлення про цей предмет. Слуховий образ, незважаючи на те, що він створюється безпосередньо, тобто впливає на орган слуху самим звучанням слів, виявляється менш конкретним, менш стійким, більш невиразним.

1.2. Ознакові слова як лексична особливість англійської мови

Прикметники в цілому прийнято розглядати в рамках слів ознакової семантики. До числа таких слів належать ті, що, на думку багатьох вчених, не мають власної сфери предметної співвіднесеності, не мають свого денотата. Вони характеризуються семантичною розчленованістю, при якій денотат і сигніфікат рознесені по різних складах. При цьому прикметники вважаються семантичним еталоном ознакових слів, або предикатів. Вони у своїй синтаксичній функції не мають власного денотата, а описують денотат обумовленого. З цим пов'язані і особливості семантичного варіювання прикметників. Відзначено, що основою семантичного зсуву при тропеїзації ознакових слів є постійна зустрічальність якоїсь ознаки, позначуваної прикметником, в прототипічній зв'язці з деяким предметом. Приміром, прикметник *зелений* набуває тропічного значення «незрілий» у поєднанні з прикметником *фрукт (овоч)*, але абсолютно не володіє подібною імплікацією в поєднанні *зелений паркан* або *зелене плаття*. [23]

Таким чином, підтверджується семантична несамотійність прикметників, залежність їх семантики від семантики описуваного іменника.

Метафора або метонімія таких прикметників ґрунтується на ознаках, актуалізуються лише на перетині їх з семантикою слова. Залишається лише погодитися, що такі прикметники є еталоном предикатів, зберігаючи свою залежність від речових слів не тільки синтаксично, а й у своїх семантичних процесах. Такі прикметники в класифікації М.В. Нікітіна називаються ознаковими [23]. Це підказує нам, що у складі класу прикметників є, ймовірно, і неознаковість. Не всі прикметники, мабуть, поводяться описаним чином. Зберігаючи свою ознакову функцію синтаксично, деякі прикметники не є ознаковими за своєю семантикою. Подібне припущення, висловлене М.В. Нікітіним апріорно, знайшло підтвердження в вивчених нами прикладах прикметників, названих ним аргументно- і субстантно-ознаковими [23]. Вони названі так в силу того, що в поєднанні з іменником несуть у своїй семантиці ознаки аргументу – вихідного іменника чи субстанції, що означаються вихідним іменником. Виходить поєднання типу *іменник + іменник*, яке отримало ознакову функцію прикметника.

У силу цього подібні прикметники поводяться в семантичних процесах як речові слова, так як метафору і метонімію успадковують у вихідного іменника. Субстантно-ознаковий прикметник *crystalline* висловлює наступні значення: «складається або зроблений з кристалю, кристалевий»; «чистий, прозорий, кристалевий», наприклад: *crystalline waters of the lake*. Значення чистоти і прозорості унаслідковано прикметником з семантичної структури іменника *crystal*, оскільки діахронічне перше, вже вийшло з вживання значення даного іменника – *clear ice* «чистий лід» (з лат.). Ця ознака чистоти і прозорості стала основою найменування мінералу, чистого і прозорого, як лід, – гірського кристалю (*rock crystal*), а також назви скла високої якості (*crystal glass*) і всього, що з нього зроблено. Тому не дивно, що вживають це слово для називання прозорого, чистого, ясного предмета в метафоричному плані, особливо в поетичному мовленні, – води, льоду, сльози, очей і т.п., наприклад: *Her eye seene in the tears, / tears in her eyes / Both crystals* (SOD) [15.]. Крім того,

що сема чистоти і прозорості реалізується в метафоричному вживанні іменника *crystal*, вона також проявляється в атрибутивних сполученнях даного іменника: *Her crystal eyes were full of lownleness* (SOD).

Тому цілком закономірним здається той факт, що найбільш постійна ознака, що характеризує предмет, що позначається даним іменником, зберігається в семантичній структурі утвореного від нього відносного прикметника, покликаного за своєю функцією характеризувати інші предмети, у вигляді метафоричного значення. Метафоризація значення в даному випадку відбувається не за ознаковою моделлю, а успадковується з семантичної структури вихідного іменника – тобто утворена за субстантивною моделлю. Прикметник *sandy* «пісочний, піщаний» має метафоричне значення: схожий на пісок у відсутності зчеплення або стабільності; *sandy sentences* «нескладні речення». Дана сема успадкована від іменника *sand* – «пісок» – серед його значень є метафорична сема, що припускає нестабільність, незліченну кількість піщинок, а також використовується у фразах про безплідну працю (СР замки з піску, як пісок крізь пальці і т.п.). Інша метафорична сема прикметника – колірне значення, наприклад, *sandy hair* – реалізує латентну сему іменника. Ось тут ми підійшли до того, що відрізняє атрибутивно ужиті іменники від відносних прикметників. А саме, ознакова функція накладає відбиток на семантику відносних (аргументно- або субстантно-прізнакових) прикметників: в силу ознаковості їх семантики вони володіють більшою можливістю реалізувати метафоричні або метонімічні значення.

Існує велика кількість слів, в яких є потенційна можливість виникнення метафоричних або метонімічних значень, яка або не реалізується взагалі, або реалізується в мові, але не закріплюється. Шанси реалізуватися у потенційних метафор і метонімії залежать від багатьох обставин: від номінаційної потреби в них, від міри зближення імплікаційних концептів, від специфіки розвитку семантичного потенціалу в різних мовах і т.п. Таким чином, в прикметнику реалізується метонімічна сема, латентно присутня в семантиці вихідного

іменника. Як відомо, продовженням семантичних процесів метонімії може бути метафора, що утворюється, коли сфера застосування даного прикметника розширюється і перестає включати тільки ті об'єкти, які можуть володіти означувальною властивістю. Стрибок у екстенціоналу є показником того, що значення стає метафоричним. Коли ми говоримо про тропічний темперамент, вдачу (*tropical temper*), відбувається перенесення в іншу класифікаційну і предметну сферу (в даному випадку з фізичної – в духовну). В основі метафори лежить асоціація подібності між спекотною тропічною зоною і пристрасним характером. І в цьому випадку метафора також утворюється по субстантивній моделі, але дане метафоричне значення не актуалізувалося в семантичній структурі іменника, а присутнє в ньому латентно.

Таким чином, ми приходимо до висновку, що відносні прикметники значно відрізняються за своїм значенням від інших ознакових слів, у тому числі якісних прикметників. Ця відмінність корениться, головним чином, в механізмах їх семантичних процесів. Ці процеси істотно визначаються семантикою субстантивної основи, і тому відносні прикметники не можна з упевненістю віднести до ознакових слів.

З іншого боку, ознакова функція, притаманна цим прикметникам у їх синтаксичному застосуванні, значною мірою відбивається на їх семантиці, дозволяючи реалізуватися ознаковим семам, латентним в семантиці вихідного іменника.

1.3. Особливості ознакових та предметних слів

Проблема вивчення ознакових слів знайшла відображення в працях як вітчизняних (І. Вихованець, К. Городенська, М. Плющ, М. Мірченко, А. Загнітко, О. Селіванова), так і зарубіжних (А. Уфимцева, Ю. Степанов, Л. Чернейко, М. Нікітін, Н. Арутюнова) учених. Проте й дотепер спостерігаються суперечливі трактування семантики слова різних частин мови.

Слово, як і будь-який мовний знак, має план змісту і план вираження (позначуваного і позначаючого) і характеризується складною організацією своєї семантичної структури. Відношення позначаючого і позначуваного пов'язані з номінацією, яка ґрунтується на взаємозв'язках між лексичною одиницею (знаком, позначеним) і реальним денотатом (позначуваним). Пізнання закономірностей реалізації цього зв'язку давно привертало увагу філософів, логіків, лінгвістів.

У сучасній лінгвістиці значення слова розглядають як багатоярусну структуру, в якій взаємодіють щонайменше чотири типи сутностей: категорії реального світу, мислительні категорії людського пізнання, прагматичні чинники, пов'язані з цілеспрямованим використанням мови у людській діяльності, та відношення між словами (знаками) мовної системи [43]. Уявлення про структуру лексичного значення лінгвістика отримала з логічної семантики, хоча впродовж століть вони були багато разів переосмислені, змінені та доповнені.

З погляду логічного семантична структура слова складається з денотата, сигніфіката і конотата. У лінгвістичному трактуванні наголошується насамперед на розрізненні типів значень слова, які вирізняються за ступенем їхнього узагальнення. Цей поділ ґрунтується на протиставленні типів значення слова залежно від того, як розглядати його – абстрактно, тобто як одиницю мови, чи конкретно – як одиницю мовлення. До семантичної структури слова входять елементи таких рівнів мови, як семантичний і синтаксичний.

В. Левицький трактує лексичне значення слова як багатосаровий комплекс складників семантики: інформації про позначувані словом предмети і явища реальної дійсності, інформації або знання про умови комунікації та правила вживання його як мовного знака [33].

Денотативний шар значення у слові (позначуваний термінами денотат, екстенціонал) може бути представлений або як віртуальне мовне вираження, або як актуальне (референт) у мовленні. Традиційно у логіці денотат і

сигніфікат – це предмет дійсності та поняття про цей предмет. Із математичної логіки в лінгвістичній семантиці взято терміни, що відповідають цим поняттям, – «екстенціонал», та «інтенціонал» (за Р. Карнапі) і «референція» та «значення» (за У. Куайном). У сучасній лінгвістиці зазначена система понять була переглянута як із кількісного, так і зі змістового наповнення компонентів значення.

Так, Л. Чернейко прагматичний (конотативний) шар значення пов'язує із динамікою (мовленням, реалізацією), а не з фіксованим інвентарем позначуваних [45]. Складність становить розмежування понять «одичність» та «загальність», як вираження у денотатів окремого предмета або цілого класу предметів. Таке розмежування дуже часто проводиться на рівні семантики: предмет – клас предметів. На думку вчених, складно провести таке розмежування на рівні синтактики (синтагматики знака в одиничному акті мовлення – його парадигматики в мові як системі), ще складніше – на рівні парадигматики («оказіональна» – «узуальна» конотація). Відмінність денотата та сигніфіката ще більше ускладнюється, якщо денотатом є не матеріальний, а ідеальний об'єкт [8]. Відмінність денотата від сигніфіката визначають на основі зіставлення з реалією дійсності та рівнем діяльності людської свідомості. Предмет позамовної дійсності (денотат, позначене) викликає в свідомості людини відчуття – первинне значення людини про навколишній світ. Сигніфікат (позначуване) – це поняттєвий зміст денотата (інтенціонал), протиставлений денотату як ідеальне матеріальному, системне – мовленнєвому, віртуальне – актуалізованому [14].

Із структурою лексичного значення пов'язують існування слів не тільки предметних (або конкретних), але й ознакових (абстрактних). Якщо предметні слова звернені до навколишнього світу людини, то ознакові – до мислення людини [18]. Модель структури значення, яка базується на протиставленні предметів об'єктивної реальності та мисленні людини суперечить визначенню семантики слів, денотати яких належать до суб'єктивного світу.

На думку Ю. Степанова, відмінність між конкретними та абстрактними словами полягає в тому, що визначення конкретних слів може бути подано за рахунок перерахування ознак предмета, оскільки конкретні слова завжди мають денотатом окремий предмет або явище дійсності, а визначення денотатів абстрактних слів «завжди є тою чи тією операцією над уже відомими поняттями» [39].

Визначення першого типу називаються прямими. Визначення, в яких значення «описуються не переліком ознак, а розгортанням змісту в одне або кілька висловлювань, тобто словосполучень з предикацією», називаються перифрастичними, або непрямими. Ю. Степанов вказує на обов'язковість синтагматичних відношень між компонентами непрямих визначень [39].

І. Стернін, В. Левицький зауважують, що до непрямих визначень потрібно віднести не тільки дефініції з синтагматичним характером відношень між їхніми складовими елементами, але й дефініції, які складаються з таких парадигматичних рядів, які легко трансформуються у предикативні словосполучення, тобто висловлення. Розглядаючи протиставлення конкретних та абстрактних слів за способом їхнього визначення, вчені зазначають, що референтом абстрактних слів є окрема ситуація (тоді як референтом конкретних є предмет дійсності); денотатом є клас однотипних ситуацій, які об'єднані на основі відповідних ознак, а сигніфікатом – сукупність цих ознак [35].

За словами Л. Чернейко, «денотат – це типізоване уявлення про клас (кількість) елементів матеріальної дійсності, що виступає як цілісність під відповідним іменем. Саме це уявлення (денотат) – предмет гіпотетичний, що існує у просторі пізнання. Межі референції денотативного субстантива окреслюються відповідністю властивостей конкретного предмета основним властивостям предмета-класу, відображеним в ознаках сигніфіката цього субстантива» [45]. Денотатом багатьох субстантивів, стверджує мовознавець, є людина, наприклад, думка, інтелект, щастя. Десигнат таких субстантивів в одному випадку – це властивість людини, його здібність (думка, інтелект), а в

іншому – складний психічний стан (щастя). Хоча, на думку Л. Чернейко, це вузьке розуміння денотата не є поширеним, воно, по-перше, пояснює, чому імена типу думка називаються предикатними (вільні синтаксичні валентності проявляють їхню глибинну акцидентальність, ознаковість), а по-друге, приводить до логічного сполучення терміни «денотат» та «клас», які активні в сучасній метамові [45].

Такої ж думки дотримується І. Шатуновський, говорячи про референції предикатних слів, що «мають екстенціонал – клас об'єктів (дійсності), яким притаманна ознака, яка відображається в значенні предиката» [47]. Антиномія «абстрактне / конкретне» – одна із основних у філософії – у лінгвістиці звужується до опозиції «абстрактне / конкретне» у системі субстантива, «оцінне / дескриптивне» – у системі ад'єктива та «фізична / нефізична дія» у системі дієслова.

Логіки поділяють усі поняття на види за трьома ознаками: 1) кількісна характеристика об'ємів; 2) тип узагальнених предметів; 3) характер ознак, за якими узагальнюються та виділяються предмети. Одну з них покладено у протиставлення абстрактного / конкретного: «Конкретними називаються поняття, в яких узагальнено самі предмети, які існують в універсумі висловлювання. Абстрактні – такі слова, у яких узагальнені окремі сторони, властивості, відношення предметів, які існують в універсумі».

На думку Лейбніца, межі видів встановлюються природою речей. Ця межа є формою, властивістю самих речей. Особливість цієї властивості полягає в тому, що форма є не тільки вираженням сутності речі, а прояв її [21].

Арістотель вважав, що форма «швидше сутність, ніж матерія», і розумів форму як принцип єднання речі, як втілення можливостей матерії. Виходячи з аналізу форми матеріальних об'єктів, Є. Рахіліна визначає правила сполучуваності конкретних імен із параметричними прикметниками [39].

У сучасну лінгвістику термін «денотат» транспонувався з логіки, де він розумівся як предмет, позначений власним іменем певної мови (константа або

терм), або клас предметів які позначені загальним іменем. Проте у лінгвістиці спостерігається неоднозначне його трактування.

Так, у праці «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» О. Селіванова подає кілька варіантів визначення цього терміна: «як відповідник значення, позначеного» (за Г. Фреге, Б. Расселом), як «відповідник референта» (у концепції К. Огдена й А. Річардса), що відповідає характеристиці висловлювання, нарешті, за кваліфікацією денотата – як «елемент екстенціонала, що представляє клас об'єктів, позначених мовною одиницею і співіснує з інтенціоналом – змістом поняття, структурованою сукупністю семантичних ознак певного класу об'єктів» [38].

Денотат як кількість об'єктів дійсності поєднує матеріальну субстанцію і властивості, стани, дії. Саме таке трактування денотата (денотат імені не тільки клас предметів, але й їхніх властивостей, дій), на думку Л. Чернейко, є достатньо поширеним, хоча воно й суперечить поняттю денотата як класу – сукупності об'єктів, що виділяється за спільною для них ознакою (властивістю, відношенням), яка розуміється як дещо ціле [45]. Властивості, на думку вченої, не існують у тій самій площині дійсності, в якій існують матеріальні об'єкти, оскільки вони акциденції субстанції, а не її самостійні елементи, окремі тіла. Тільки свідомість з її аналітичними можливостями відокремлює властивість від його носія, для того щоб в акті предикації повернути властивість конкретному предметові – референту висловлювання.

Особливе місце в ряді феноменів дійсності займають ситуації, які В. Гак запропонував вважати денотатами речень, оскільки ситуації – це не властивості й не дія предметів, а особливі «предмети» – «кванти життя». Ситуація, як визначає її В. Гак, є «результат координації субстанцій». Ситуації створюються такими зовнішніми властивостями явищ, як їхнє об'єднання у просторі та у часі. Денотатом В. Гак вважає «екстралінгвістичний предмет» [22]. Але не кожен екстралінгвістичний предмет, на думку Л. Чернейко, пов'язаний із денотатом, а тільки той, у якого є ім'я (субстантив). Денотатом, продовжує авторка, є не

окремо взятий у конкретному просторі та часі предмет, а клас предметів. Загальні властивості цих предметів відображаються у диференційованих ознаках поняття, які структурують сигніфікат. О. Селіванова дає визначення сигніфікату, як «поняттєвого змісту мовного знаку» [38].

Характеризуючи ознакові лексеми, представленні передусім прикметниками, дієсловами, категорією стану, прислівниками дослідники наголошують, що денотат ознакових слів – це уявлення про властивість, стан, відношення предметів, осіб, явищ природи. Ознаковим словам притаманне сигніфікативне значення, вони виконують семіотичну функцію, описуючи те, що у висловленні представлене іншим словом [21]. Однак, розрізнення слів на предметні та ознакові характерне не тільки на частиномовному рівні. Деякі іменники за своєю семантикою у структурі речення не виявляють належності до однорідної групи. Так, до предметних слів належать також абстрактні назви, які позначають не субстанції, а узагальнені поняття про ознаки, дії, процеси, стани: краса, доброта, ясність, навчання, туга, боязнь.

Отже, своєрідність семантики предметних та ознакових слів обумовлюється їхнім функціональним призначенням, здатністю займати відповідні синтаксичні місця у структурі речення. Предметні слова представляють актанти, суб'єкт або об'єкт, ознакові – предикати: Микола (S) читає (P) роман (O). Неоднорідність ознакових значень має вияв через атрибутивні та предикативні зв'язки, які передбачають комбінацію ознакового слова або з дієслівною, або з іменною одиницею мови. Предикатна ознака приписується предметові як окрема так і відокремлена від предмета, яка внутрішньо йому не притаманна. В атрибутивному комплексі ознаку розуміють як внутрішню властивість предмета, яка виражена в поєднанні зі своїм носієм: солодкий мед, ясний день, тепла ковдра. Атрибутивні поєднання орієнтовані на номінацію та не становлять закінченого судження.

Підклас дієслівно-іменних сполучень, які представлені у реченні у вигляді предикативного комплексу, відображають тип зв'язку між об'єктом та ознакою як онтологічними сутностями.

У лінгвістичних студіях ХХ століття предикативний зв'язок розглядають як двобічний, а предикатові (і присудкові) відводиться основна функція в реченні як організаційному компоненті його складу. Цю функцію як основну (первинну) виконує дієслово, що позначає динамічну ознаку. Для всіх інших ознакових слів прикметників, числівників, прислівників, деяких груп іменників) функція присудка (вираження логічного предиката) є вторинною, що зумовлює транспозицію їх до класу дієслів. Відповідно названі слова можуть відігравати центральну роль у семантичній структурі речення як ознакові слова.

Отже, предметність та ознаковість як невід'ємні атрибути буття в матеріальній та ідеальній іпостасях представлені у мові на основі універсальної опозиції денотативно орієнтованої предметної та сигніфікативно орієнтованої ознакової лексики. Для дієслів властиві усі категорійні значення, що є необхідними для виконання їхньої первинної функції – предикативної. Інші ознакові слова у їхній вторинній функції (предиката) зазнають семантичної модифікації в результаті синтаксичної транспозиції до класу дієслів.

1.4. Семантична структура ознакових слів в англійській мові

Процеси семантичної деривації у сфері прикметників прийнято розглядати як окремий випадок ознакових слів [1]. Вивчення денотативного сигніфікативного аспекту прикметників дозволяє виділити клас прикметників, які не належать до категорії ознакових слів і, відповідно, володіють специфікою семантичних процесів, не характерною для ознакових слів. Для багатьох вчених позначення прикметниками ознак або атрибутів відповідних субстанцій, які висловлюються іменниками, стало основою для того, щоб віднести ад'єктивні слова до сигніфікативної лексики, тобто слів, «орієнтованих на позначення»

внутрішніх сутностей мислення і мови – «понять про зовнішній світ» [2]. Ознаки є вторинними сутностями, вони не існують самотійно, а «відволікаються» від речей. Відповідно з цим прийнято вважати, що і ознакові слова, взяті у своїй ознаковій функції, в силу своєї синтаксичної спеціалізації, не мають власного денотата.

Як пише Н.Д. Арутюнова: «Денотацією володіє суб'єкт, але не предикат пропозиції», і далі: «У реченні ... денотат і сигніфікат ... розведені по різних складам: суб'єкт у загальному випадку отримує денотативне значення, предикат реалізує своє сигніфікативне значення» [3]. Подібним чином Е.М. Вольф також вважає, що прикметники не мають власної області предметної віднесеності, тобто не мають ні денотації, ні конкретної референції [21]. Сферу їх застосування утворює весь коло денотатів, що володіють відповідною ознакою. Тому прийнято вважати, що у прикметника відсутній свій власний екстенціонал. Л. Теньєр вважає відсутність екстенції ознакою, що відрізняє прикметник від іменника. Не маючи свого екстенціонала, прикметник автоматично приймає екстенціонал свого обумовленого. При цьому його інтенціонал додається до інтенціоналу іменника, таким чином у іменній групі інтенціонал ширше, ніж у іменника, а екстенціонал більш обмежений [36].

Існує також інша точка зору на знакову природу прикметників. Так Р.С. Гінзбург зауважує, що обидві боки значення – денотативне і сигніфікативне – «притаманні словами всіх частин мови» [10]. Тісний і нерозривний зв'язок денотативного і сигніфікативного в слові неодноразово підкреслював Г.В. Колшанський [33]. Таку точку зору поділяє і З.Я. Харітончик, відзначаючи, що «мовні знаки, що формують клас ад'єктивних одиниць, за типом означення і відповідно за своєю знаковою природою не відрізняються від інших типів словесних знаків і можуть бути охарактеризовані як денотативні одиниці» [48]. При більш глибокому розгляді дані дві точки зору не є взаємовиключними. Якщо розглядати прикметник в номінативному (словниковому, несинтаксичному) аспекті, стає очевидним, що він має свій

денотат, оскільки реальна дійсність містить у собі не тільки предметний світ, але й різні явища.

Денотатом власне ознакового слова в такому випадку є деяка ознака у відверненні від речей або подій, у яких він спостерігається. Віртуальне поняття ознаки, позначувальне прикметником, актуалізується шляхом сполучуваності його з предметними іменами. Орієнтованість семантики прикметника на семантику визначає іменник, який впливає на структуру асоціативних зв'язків, що виявляються в процесі тропічних вихідних значень ознакових прикметників. Особливість слів ознакової семантики – більшості дієслів, прикметників – проявляється в тому, що їх семантика носить відносний характер, оскільки в її основі лежить поняття ознаки, який як за логікою речей, так і за логікою мислення відтворює якусь субстанцію, предмет, яким він повинен бути доданий. В. Н. Телія вважає, що ознакові слова є предикатами, оскільки володіють здатністю «відтворювати свої формальні об'єкти і суб'єкти» [37]. Атрибутивні поєднання являють собою «стягнуту пропозицію», під пропозицією розуміється «семантична структура, що об'єднує денотативне і сигніфікативне значення, з яких останньому належить центральна позиція» [37].

Денотативне значення в такій структурі несе ім'я речі, – ім'я ознаки. Таким чином, ознакові слова, не маючи власного денотата, описують денотат обумовленого. Відносини між компонентами – бінарні відношення між предметом і ознакою. Ім'я речі і ім'я її ознаки в підрядних словосполученнях об'єднані ставленням експлікації. Аргументи цього відношення називаються експлікандумом (ім'я речі) і експлікантом (ім'я ознаки). Оскільки семантика ознакових слів настільки своєрідна, це відбивається на їх тропізмі, що істотно розширює і уточнює уявлення про метафору і метонімію. Оскільки ознаки існують в речах і не мають незалежного від речей існування, імплікація відбувається не безпосередньо від ознаки до ознакою, а через річ, у якій виявляються ці ознаки.

Таким чином, частина прикметників, взятих у своїй ознаковій функції, зберігають денотативний характер, відрізняючись від більшості ознакових слів. Це дозволяє припустити, що орієнтованість семантики відносного прикметника на денотат іменника, від якого він утворений, стане вельми значущим для семантичної структури таких прикметників і для специфіки семантичних процесів утворення нових значень у цьому класі слів. Аргументно-ознакові прикметники, будучи похідними словами, поділяють основні особливості семантики похідних слів. Ця своєрідність семантики похідного слова полягає в тому, що воно «передає своє значення за допомогою вказівки на інше, вже наявне в мові найменування та черпає своє значення з мотивуючого його слова» [12]. Важливість мотивуючого слова була вперше відзначена Г.О. Винокур, який підкреслював, що «значення слів з похідною основою (які є мотивованими позначеннями предметів дійсності) завжди визначаються за допомогою посилання на значення відповідної первинної основи» [13].

Тому цілком закономірним здається такий факт, що найбільш постійна ознака, що характеризує предмет, позначений даним іменником, зберігається в семантичній структурі утвореного від нього відносного прикметника, покликаною за своєю функцією характеризувати інші предмети, у вигляді метафоричного значення. Метафоризація значення в даному випадку відбувається не за ознаковою моделлю, а успадковується з семантичної структури вихідного іменника – тобто утворена за субстантивною моделлю.

Отже, можна зробити висновок, що денотативний характер прикметників накладає відбиток на специфіку їх семантико-дериваційних процесів. Процеси семантичного варіювання ознакових прикметників, в поєднаннях не мають власного денотата, а володіють лише значенням, розгортаються на основі поєднання ознаки з характерною субстанціональною базою, тобто імплікація відбувається не безпосередньо від ознаки, а від характерних речей з цією ознакою. Значення відносних прикметників, що зберігають власний денотат в поєднаннях з визначеним іменником, будуються на імплікаційних ознаках

вихідного іменника при метафоричному перенесенні значення, і на значеннях вихідного іменника при метонімії.

1.5 Основні способи творення ознакових слів

Однією з основних функцій словотворення є поповнення словникового складу мови. Словотвір знаходиться також на «службі» у граматики, виконуючи ряд комунікативних функцій. Найважливішою з них є перекатегоризація слів, або утворення слова з іншими характеристиками (напр., *swim* «плавати» – *swimming* «плавання», *smoke* «палити» – *smoking* «куріння», *move* «рухатися» – *movement* «рух» та ін.) з метою надання їм нових синтаксичних ролей. За допомогою словотворчих процесів здійснюється універбалізація, тобто вираження в одному слові складних синтаксичних конструкцій і навіть пропозицій (CP *as black, as coal* «чорний як вугіль» – *coal-black*; *as cold as ice* «холодний як лід» – *ice-cold*; *to fly aimlessly around the town just like a butterfly* «літати по місту безцільно, як метелик» – *to butterfly*), компресія інформації в мінімальних поверхневих структурах. Другою загальною та, на наш погляд, головною об'єднуючою рисою номінативного та комунікативного аспектів словотвору є єдність кінцевого продукту породження, тобто отримання особливого типу слів – похідних слів, або похідних, що відрізняються по цілому ряду основоположних параметрів від непохідних, простих слів. Похідне є така вторинна мовна одиниця, яка формально і семантично залежить від вихідної і, за наявності загальної ядерної частини, відстоїть від вихідної одиниці на один дериваційний крок. За змістом похідне завжди може бути пояснено через вихідну одиницю, воно мотивоване нею і являє собою деяку видозміну її семантики [5]. Між похідними словами та їх одиницями немає і не може бути повної тотожності: є деяка структурна подібність і одночасно відмінність, а також деякі семантичні та / або категоріальні зрушення. Такий тип відносин між словниковими одиницями

характеризується відносинами словотворчої визначеності. Одиниці, між якими вони встановлюються, співвідносяться і виробляють похідне і мотивоване словосполучення.

Мотивуючим виступає слово або більш складна одиниця, наприклад, словосполучення на основі структури і семантики якої будується нове найменування. З формальної точки зору вона може піддаватися різним операціями: повному повторенню звукової форми, згортанню вихідної форми, розгортанню чи розширенню структури за рахунок спеціально існуючих в мові словотворчих засобів, що дозволяє виділити в системі конкретної мови діючі способи словотворення. Внаслідок різних формальних операцій, які зазнає слово, в похідному слові, утвореному на його базі, залишаються різні наслідки, що вказують на його походження від тієї чи іншої одиниці.

Основною класифікаційною одиницею в словотворенні є словотворча модель, або словотвірний тип. Це схема, зразок, аналог, модель, все те, що фіксує правило побудови похідних слів, правило, яке враховує тип виробляють основ і словотворчих засобів і формовану в результаті їх взаємодії узагальнену семантику однотипних слів [11].

Модель похідного – це найбільш загальна формула однотипних утворень, це їх структурно-семантичний аналог. Це стабільна структура, що володіє узагальненим лексико-категоріальним значенням і здатна наповнюватися різним лексичним матеріалом. В англійській мові є структурна модель, що відображає будову похідних прикметників – конструкція *-ly*: *womanly* «жіночний», *manly* «мужній», *kingly* «королівський» і т.д., структурно – семантична словотворча модель цих похідних повинна вказати, що їх основою є найменування осіб по спорідненості, професії, соціальним статусом і т.д., що поєднуються з суфіксом *-ly* у значенні подоби.

Більше однієї третини всіх новоутворень в сучасній англійській мові – складні слова. Процес словоскладання являє собою не що інше, як складання двох основ, як правило, омонімічних в англійській мові словоформам.

Наприклад, *headache* «головний біль», *blackboard* «класна дошка», *makepeace* «миротворець» і т.д. Оскільки норми сучасної англійської мови дозволяють поєднання слів, що володіють тими ж лексико-граматичними характеристиками, що і з'єднуються при словоскладанні основи, то визначити, в яких випадках ми маємо справу зі складним словом, а в яких – зі словосполученням, неймовірно важко. СР *running water* «водопровід» і *running water* «поточна, проточна вода», *dancing-girl* «танцівниця» і *dancing girl* «танцююча дівчина» і багато інших [9].

Таким чином, за допомогою аналізу наголосів стає можливим визначити статус поєднання *laughing boys* «усміхнені хлопчики» як словосполучення, *laughing gas* «звеселяючий газ» як складного слова. Морфологічне поєднання компонентів, що складають складне ціле, оформлено як єдине ціле і має одну парадигму. Інакше кажучи, суфікси словозміни додаються до всього комплексу в цілому, а не до окремих його частин при утворенні тих чи інших форм (напр., множини у іменників *weekend* «кінець тижня» – *weekends* та ін.). Структурна цілісність, злитість, функціональна неподільність відрізняють складне слово від словосполучень, де кожен член словосполучення є оформленим окремо і зберігає свою самостійність. Прикметою складного слова на відміну від словосполучення може стати неможливість модифікації його компонентів. Зберігаючи цілісність і єдність своїх компонентів, складне слово, наприклад *grass-green* «зелений, як трава», не може поєднуватися з прислівниками. Цілісність складного слова як лексичної єдності знаходить відображення в більш-менш міцному, постійному семантичного зв'язку його компонентів, який стає фундаментом для семантичного критерію розмежування складних слів і словосполучень з повною прозорістю їх значень [9]. На підставі цього критерію *railway* «залізниця», *slow-coach* «копуша, повільний», *know-all* «всезнайка» та ін.

Безсумнівно, складним словам властива певна відособленість, що досягається внаслідок злиття значень складових їх елементів, по відношенню

до останніх. Останнім часом під впливом формалізованих описів мови став активно застосовуватися ще один критерій – критерій орфографічний, суть якого полягає в розгляді будь-якого комплексу, разом чи через дефіс написаного, як складного слова, а комплексу, чії компоненти пишуться окремо, як словосполучення. Другу частину проблеми ідентифікації складних слів і визначення меж словоскладання у сучасній англійській мові становить питання розмежування складних слів і похідних. До складних слів належать похідні, що виникли в результаті складання двох вихідних одиниць (і цей процес не ускладнений ніякими іншими дериваційними операціями). Це одиниці типу *mailbag* «поштова сумка», *pillow-case* «наволочка», *gunpowder* «чорний порох», *fishing-net* «рибальська сітка» та ін.

До складних словах належать також похідні, що виникли в результаті акту складання, супроводжуваного одночасно якимось дериваційним процесом (афіксацією, конверсією і т.д.). Це слова типу *blue-eyed* «блакитноокий», *three-decker* «трипалубне судно», *three-incher* «величиною в три дюйми», і т.д. У цьому кардинальному розходженні словоскладання і афіксації проявляються відмінності в їх ономасіологічних функціях: словоскладання направлено на вираження в найменуваннях різних відносин між об'єктами, тоді як завдання афіксації – позначення якомога більшої кількості об'єктів по одному і тому ж відношенню. Третьою ознакою словоскладання є особливий характер складних слів мутаційного типу у порівнянні з афіксальними дериватами цього типу. Складні слова відрізняються образністю, експресивністю. Афіксальні слова мутаційного типу позбавлені образності і являють собою, як правило, позначення явищ реальної дійсності за основними (для даної ситуації) їх ознаками [20]. СР, наприклад, *page-one* «стаття на першій сторінці, відома особистість», *rat-face* «хитрун, продувна бестія», *shadow-photograph* «рентгенівський знімок», *unambitious* «нечестолюбивий», *unanalytical* «неаналітичних» і т.д.

Типи зв'язків між компонентами складного слова, що мають іменний характер, різноманітні. Це можуть бути відносини агентивності (*watchdog* «сторожовий пес»), інструментативними (*air-brake* «повітряне гальмо»), локативні (*garden-party* «прийом гостей в саду») і т.д. Для їх встановлення потрібно відновити, реконструювати відповідне джерело мотивації складного слова і тим самим відновити предикат, який вказує на зв'язок двох імен. Первинною і найважливішою типологією складних слів, є класифікація їх на власне складні і складнопідрядні слова. Складні слова, як слова в цілому, – багатоаспектні одиниці. У відповідності з різними властивостями складних слів можливі їх різні класифікації [11].

Облік структури компонентів складних слів дає, наприклад, таку структурну класифікацію, як : а) складні слова, що складаються з простих основ (*heartache* «серцевий біль», *blackbird* «дрізд» та ін.); б) складні слова, що складаються з однієї простої і однієї похідної основи (*maid-servant* «служниця», *mill-owner* «фабрикант»); в) складні слова, один з компонентів яких – скорочення (*V-day* «День Перемоги», *A-bomb* «атомна бомба»); г) складні слова, один з компонентів яких – складна основа (*postmaster-general* «міністр пошти»).

Вельми значущою представляється нам структурна класифікація складних слів, що відображає моделі словоскладання у сучасній англійській мові, вона включає наступні моделі: Іменники 1) складні: n + n – *seashore*, *dressmaker*; 1. a + n – *bluebell*, *sleepyhead*; 2. v + n – *flywheel*, *callgirl*; 3. adv + n – *outpatient*; 4. prt + v – *outcome*, *upkeep*; 5. prt + n – *onlooker*, *upbringing*; 6. num + n – *twostep*, *twelvemonth*; 7. v + v – *dropkick*, *hearsay*; 8. v + adv – *standstill*, *speakeasy*. 2) складнопохідні: 1. {v + prt} + prt – *hold-up*, *lay-off*; 2. (v + -er) + prt – *looker-on*, *passerby*; 3. (v + -ing) + prt – *summing-up*, *warming-up*; 4. (num + n) + -er – *four-wheeler*. Прикметники: 1) складні: 1. n + a – *pea-green*, *milk-white*; 2. n + part II – *tongue-tied*, *frost-bitten*; 3. prt + part II – *bygone*; 4. adv + part II – *newly-born*, *freshly-lit*; 5. adv + a – *upright*; 6. prt + part I – *outstanding*; 7. a + a – *red-hot*, *white-hot*; 8. a + adv – *nearby*; 9. n + (v + -ing) – *peace-loving*; 10. v + n – *hangdog*;

11. adv + (v + -ing) – *far-seeing*. 2) складнопохідні: 1. {a + n} + -ed – *simple-minded*; 2. {n + n} + -ed – *life-sized*; 3. {num + n} + -ed – *four-footed*; 4. {v + prt} + про – *knockabout*; 5. (v + -en) + prt – *worn-out*; 6. {adv + n} + -ed – *down-hearted*.

Ще важливіші семантичні класифікації складних слів, що моделюють їх значення, засвоєння яких сприяє розпізнаванню прихованого зв'язку, встановлюваного між компонентами складного слова. На основі дослідження мотивуючих складних слів суджень смисловий зв'язок між компонентами складних слів, що формує базу семантичної моделі, описується у вигляді списку предикатів: *Cause* (hay fever, disease germ); *have* (sand beach); *use* (handwriting, footstep, handmill); *be* (oaktree, fighter-bomber, king-emperor); *in* (waterhorse, garden-party, headache); *for* (gunpowder, birdcage, raincoat, battleship); *from* (country boy); *about* (tax law); *resemble* (goldfish, bellflower, silver-seed, wiregrass) [13]. Семантичне моделювання охоплює переважну більшість складних слів сучасної англійської мови.

1.6 Проблеми перекладу ознакових слів

Перекладачам найчастіше доводиться мати справу з ознаковими словами, які є характерною рисою сучасної англійської мови і менш властиві українській мові [8, 46]. Пошук відповідників потребує знайомства з синонімічними рядами. Як зазначає Я. Рецкер, при перекладі аналогом необхідно вміти вибирати з декількох синонімів один, найбільш вдалий в усіх відношеннях [9, 12]. Та поняття еквівалент – досить відносне. Одне й те саме слово стосовно слова мови оригіналу може бути еквівалентом в одному контексті й не бути таким в іншому. Адекватний відповідник вдається знайти лише на рівні словосполучення, а значення прикметника піддається значним змінам залежно від контексту: широка річка – *wide river*; широкий світогляд – *broad outlook*; широка натура – *generous nature*; широка аудиторія – *general public*; широка підтримка – *widespread support*; широкі суспільні кола – *large*

sections of the public; great thinker – великий мислитель; great age – поважний вік; great storm – сильний шторм; bright star – яскрава зірка; bright wine – прозоре вино; bright reply – блискуча відповідь; bright boy – кмітливий хлопчик.

Іноді один і той самий український прикметник перекладається різними англійськими прикметниками з відтінками значення: ефективний метод – effective method, ефективне виробництво – efficient production; громадянська війна – civil war, громадянський обов’язок – civic duty; історичний роман – historical novel, історична дата – historic date.

Ще однією проблемою при перекладі ознкових слів є так звані “хибні друзі перекладача” або мовні омоніми, які можуть привести до неправильного розуміння тексту. Так, через схожість графічної та фонетичної форми, прикметники хибно перекладаються іменниками й втрачають своє лексичне значення: academic – це академічний, а не академік, як здається на перший погляд; general – основний, загальний, а не генерал; electric – це електричний, а не електрик; intelligent – розумний, кмітливий, а не інтелігент.

Окремої уваги потребують субстантивовані прикметники, які слугують в основному для опису людей чи національностей. Такі прикметники в англійській мові не мають закінчення -s у множині й вживаються з означеним артиклем: хворі – the sick; поранені – the wounded; багаті – the rich; бідні – the poor; сліпі – the blind; глухі – the deaf; німі – the dumb; безробітні – the unemployed; безхатні – the homeless; англійці – the English. Якщо український субстантивований прикметник означає одну особу чи декілька окремих людей, то переклад містить один із наступних іменників: man, men, woman, women, person, persons, people (хворий – a sick man; хвора – a sick woman; двоє хворих – two sick people; сліпий – a blind man; сліпа – a blind woman; двоє сліпих – two blind persons. Українські субстантивовані прикметники на позначення абстрактних понять перекладаються англійською мовою відповідним прикметником з означеним артиклем: прекрасне – the beautiful; корисне – the useful; неочікуване – the unexpected.

Форми ступенів порівняння в англійській мові також легко субстантивуються й вживаються як з означеним, так і з неозначеним артиклями: *Mary is a good dancer, I don't know a better.* – Мері гарно танцює, я не знаю кращої танцюристки. Варто зазначити, що при перекладі українських прикметників у найвищому ступені порівняння цілком логічним є підсилення якості за допомогою прислівників *very* й *quite*: *Він найкращий танцюрист з усіх, кого я знаю. – He is quite the best dancer I know.*

Переклад складних прикметників вимагає від перекладача великих зусиль та зосередженості. Вибір відповідника залежить від змісту твору, який перекладається, лексичного шару, до якого належить слово, його експресії та емоційного забарвлення. Так, прикметник *easy-going* в тексті про людину перекладається як безтурботний; коли ж мова йде про коня, маємо інший відповідник – спокійний. Деякі прикметники мають не один, а декілька словникових відповідників, що також викликає труднощі. Так, у виразі “соціально-економічний чинник” складний прикметник означає єдине поняття, тому відповідником в англійській мові буде “*socio-economic factor*”. Вираз “соціально-економічні перетворення” передбачає соціальні й економічні перетворення, отже, переклад буде інший – “*social and economic changes*”. Складні прикметники перекладають не лише прикметниками, а й іншими частинами мови, а також словосполученнями: внутрішньопартійний – *within a party*; науково-технічна інтелігенція – *scientists and engineers*; багатостраждальний – *who has suffered much*.

Суфіксація як спосіб утворення прикметників в англійській і українській мовах має суттєві відмінності. Як зауважує В. Гуревич, прикметник англійської мови не має форм узгодження з іменником, а серед відносних прикметників лише невелика частина оформлюється особливим словотворчим суфіксом (*wooden, sunny, daily, monthly, heavenly*) [3, 141].

Тенденція до переважного вживання препозитивних означень привела до поширення в сучасній англійській мові прикметників із суфіксом *-al*, утворених

від іменників. Такі прикметники перекладаються українською мовою, як правило, іменником у непрямому відмінку або іменником з прийменником: presidential candidate – кандидат у президенти; electoral college – колегія виборців; managerial fraternity – братерство керівників.

Не викликає труднощів переклад прикметників із суфіксом -able, запозичених із французької мови з постійними еквівалентами в українській мові: reliable – надійний; laudable – похвальний. Проблеми з пошуком відповідника з'являються тоді, коли мають справу з прикметниками, утвореними від англійських дієслів. Такі лексеми часто мають зовсім інше значення, ніж дієслова, від яких вони походять: disposable syringe – одноразовий шприц; payable mine – рентабельна шахта. Інколи доводиться вживати підрядні означальні речення, тобто робити описовий переклад: dutiable goods – товари, які оподатковуються; avoidable tragedy – трагедія, яку можна було уникнути. Завдяки своїй семантиці (можливість-неможливість) суфікс -able надає прикметникам модального відтінку: The advantages are easily calculable. – Переваги можна легко порахувати.

Однією з продуктивних моделей творення прикметників є модель з суфіксом -ed, який вказує на наявність властивості чи ознаки. Прагнення до лаконічності та компактності в англійській мові обумовило утворення таких прикметників від іменників. Особливо частотними є прикметники, що описують зовнішність людини. В основному, такі слова є двокомпонентними, а їхній переклад – адекватний, оскільки у кожного компонента є еквівалент в українській мові, потенційний характер лексеми оригіналу також збережений: blue-eyed – синьоокий; fair-haired – світловолоса; broad-shouldered – широкоплечий; long-nosed – довгоносий. У даному випадку говоримо про повне співпадання словотворчих моделей оригіналу й перекладу за формою, змістом й ступенем продуктивності. Та маємо прикметники типу uniformed, helmeted, jacketed, які не мають відповідників, тому українською мовою їх перекладають

описово (одягнутий у форму, шолом, жакет). Такі прикметники допомагають зберегти традиційну структуру речення – препозитивність означення.

Сполучуваність прикметників є складною перекладацькою проблемою, оскільки цей лексико-граматичний клас мови має обмежену властивість поєднуватися із іменниками. Певні прикметники вступають у сполучення із певним колом іменників. Англійські й українські прикметники можуть співпадати в окремих значеннях і різнитися в інших.

Семантичний зв'язок прикметника з іменником відбувається двома способами: прикметник виступає або як означення при іменнику, утворюючи атрибутивну конструкцію, або як предикат чи частина предикату з використанням дієслова-зв'язки. Відсутність у прикметників англійської мови форм узгодження з іменниками за родом, числом і відмінком дає можливість використовувати іменник як означення до наступного іменника: *stone wall* – кам'яна стіна; *summer school* – літня школа; *education programmer* – освітня програма; *glass door* – скляні двері. У таких словосполученнях перший іменник за семантичними й синтаксичними характеристиками нагадує відносний прикметник, що створює труднощі для перекладачів, адже українською мовою це слово має перекладатися прикметником.

І. Іванова, розглядаючи польову структуру прикметника в англійській мові, розміщує у ядрі поля лише якісні прикметники. Дослідниця цілком обґрунтовано зауважує, що відносні прикметники не належать до ядра поля, оскільки вони не можуть передавати ступені властивості [4, 38]. Відносним прикметникам української мови при перекладі на англійську мову можуть відповідати генитивні конструкції із семантикою належності: *чоловіча сила* – *the strength of a man*; *солом'яні хатинки* – *huts of mud and straw*; *шкіряні рукавички* – *the gloves of leather*.

Таким чином, переклад супроводжується низкою граматичних трансформацій, характерною рисою яких є їх цілеспрямованість на досягнення адекватності. Важливим чинником, який впливає на вибір відповідника, є

норми мови перекладу, що й визначають обсяг граматичних перетворень. Граматичні перетворення передбачають зміни морфологічних ознак прикметників. Труднощі при перекладі прикметників виникають через розбіжності в структурі, сполучуваності й вживанні англійських та українських відповідників та відмінності у мовних нормах.

Висновки до розділу I

Проаналізувавши теоретичний матеріал, ми приходимо до висновку, що відносні прикметники значно відрізняються за своїм значенням від інших ознакових слів, у тому числі якісних прикметників. Ця відмінність корениться, головним чином, в механізмах їх семантичних процесів. Ці процеси істотно визначаються семантикою субстантивної основи, і тому відносні прикметники не можна з упевненістю віднести до ознакових слів.

З іншого боку, ознакова функція, притаманна цим прикметникам у їх синтаксичному застосуванні, значною мірою відбивається на їх семантиці, дозволяючи реалізуватися ознаковим семам.

Також важливими є семантичні класифікації складних слів, що моделюють їх значення, засвоєння яких сприяє розпізнаванню прихованого зв'язку, встановлюваного між компонентами складного слова. На основі дослідження мотивуючих складних слів описується у вигляді списку предикатів. З цього ми бачимо, що семантичне моделювання охоплює переважну більшість складних слів сучасної англійської мови.

Ще ми можемо зробити висновок, що дослідження перекладацьких трансформацій при перекладі ознакових українською мовою і, навпаки, українських прикметників англійською мовою, відкриває перспективи для розв'язання прикладних завдань з адекватного передавання змісту текстів різних стилів з мови оригіналу на мову перекладу.

РОЗДІЛ II.
СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАВАННЯ ОЗНАКОВИХ СЛІВ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ
ТВОРІВ ДЖ. ОСТІН)

2.1 Специфіка стилю Дж. Остін в англійській мові

Творчість Дж. Остін відносять до перехідного періоду рубежу кінця XVIII – початку XIX століть, коли художньо-літературна система змінювала свій напрям у розвитку від Просвітництва до романтизму і реалізму, які майже одночасно співіснували в Великобританії і взаємно впливали один на одного. Романи цього автора постійно знаходяться в зоні неослабної читацької та дослідницької уваги, що пов'язано зі своєрідністю художнього рішення в них так званих «вічних», екзистенціальних питань людського буття. До теперішнього часу вони затребувані читачем, так як виявляють еволюцію концепції особистості жінки в історико-літературному розвитку. Інтерес же професійних дослідників заснований на думці, що Дж.Остін є винахідницею нових тем, мотивів, прийомів, які збагатили англійську реалістичну прозу. У зв'язку з цим, творчість Дж.Остін сприймається як фундамент для важливих відкриттів англійської літератури 30-х років XIX століття.

При цьому сприйняття художнього спадщини цього автора по закінченні вже майже двох століть закономірно змінюється в бік виявлення морально-філософського змісту. Співзвучність творів Дж.Остін з найгострішими проблемами сучасної цивілізації обумовлює затребуваність досліджень, звернених до «загальнолюдської складової» її творчості, і сьогодні, на початку XXI століття.

Остінознавство XX століття представлено великою кількістю робіт, які зачіпають різноманітні аспекти творчості. На початку століття критиків і дослідників цікавило питання приналежності Дж.Остін до певної естетичної

системи, наступності і новаторства автора щодо творчості відомих письменників. Ці роботи послужили початком прилучення письменниці до розряду класиків англійської літератури. У питанні художнього методу автора думки критиків різняться. С. Морган, Н. Ауербах бачать певну залежність поетики Дж.Остін від романтичної поезії.

У другій половині ХХ століття в англійській критиці зустрічаються роботи, що відрізняються догматичним підходом до літератури, що вимагає її вивчення в соціально-історичному контексті. В цьому відношенні цікава стаття А.Кеттла, в якій він дає детальну характеристику роману «Емма», дорікаючи автору тим, що вона не помічала проблеми класового поділу: «ідеали і норми хартфілдського маленького світу будуються на переконанні, що меншість суспільства має право жити за рахунок більшості, і що в цьому немає нічого поганого».

Великий дослідницький інтерес викликає авторський стиль Дж.Остен. Майстерність психологічної прози відзначають Д. Грін, Дж. Горер, Л. Хартлі, підкреслюючи проникнення письменниці в глибинну психіку героя, точне відображення процесів саморефлексії, знайомство читача зі світом підсвідомого героїв через їхні внутрішні монологи.

Численні дослідження, що аналізують стиль Остін з точки зору присутності в ньому іронічного оповідання: М. Мадрік, У. Аллен, М. Мазефілд, Р. Броуер, Е. Зіммерман, Дж. Браун та ін. М. Мадрік вважає, що іронія письменниці, в першу чергу, – стилістичний прийом, засіб розкриття характеру, певний стиль взаємодії із дійсністю. Такої ж думки дотримується і У. Аллен, стверджуючи, що це спосіб світорозуміння автора, коли вона критикує сучасну їй життя засобами комедії: «...дуже серйозна критика життя виражена через комедії». Мазефілд зазначає, що іронічність оповіді і стриманість авторської манери обумовлює неприйняття романістської чутливості.

В кінці ХХ століття мистецьку спадщину Остін вивчають в аспекті дослідження мовного аналізу лексики, стилістики, прагматики мовних одиниць.

Такий напрям в критиці пояснюється, на наш погляд, об'єктивізацією оповідання, самоусуненням автора, за рахунок чого герої «саморозкриваються» в своїх діалогах. Дослідники намагаються через структурно-семантичний аналіз виявити у творчості автора єдину оповідну модель. Наприклад, Е. Райт приділяє увагу специфічній ритмічній організації оповіді, за допомогою якої різні композиційні частини роману подаються в різному темпі викладу. Дослідження М. Лескелс також присвячено пильному вивченню авторського стилю Остен: «...стиль (...) полягає в її справедливого врегулювання суперечливих вимог». Вона зазначає, що стиль і літературний метод письменниці змінюються від роману до роману. У створенні характеру велику роль починає грати мовна поведінка героя, ускладнюється синтаксис, психологічно поглиблюється майстерність діалогу.

Також мовною і стилістичної майстерності Остін присвятили роботи такі дослідники, як К. Молер, Н. Пейдж, Л. Муніхем. А. Ньюбарт, порівнюючи особливості стилістичного оповідання Остін зі стилем письменників її епохи, зазначає здатність автора відобразити в синтаксисі психологічну ускладненість образу. Підкреслюючи відданість Остін до традицій Просвітництва, Ньюбарт зауважує, що навіть коли розум головної героїні сповнений сум'яття в її внутрішньому монологі немає незв'язність, він логічно розумний і ясний.

Російськомовні критичні роботи, присвячені літературній спадщині письменниці, в основному представлені у вигляді передмов до романів (Н. Міхальська, Н. Демурова, Е. Генієва). Вони звертають увагу на стилістичні особливості спадщини автора. Статті, присвячені Остін, зустрічаються також у монографіях, навчальних посібниках, що дають уявлення про літературний розвиток певної епохи (Е. Кліменко, М. Чечетко, В. Івашова, Л. Сідорченко). Так, Е. Кліменко зачіпає питання традиції та новаторства авторського стилю Остін, що відрізняється психологізмом і іронічністю. В.В. Івашова особливість стилю романістки відзначає в розробці «внутрішнього монологу», що дозволяє передавати нескладний потік думок своїх героїв. Таким чином, вчений

підкреслює, що в романах Остін має місце процес зародження прийому «потоків свідомості», що зміцнився в літературі на початку ХХ століття.

Романи Джейн Остін обговорювали в контексті дискусії про романтичну літературу. Сприйняття її творів залежало від «художнього темпераменту» читачів і критиків. Так, прозу Джейн Остін тлумачили як голос розуму, моральної розсудливості і пристойності – саме за ці якості її хвалили у часописі «The Athenaeum» (1833). Віконт Морпет у виданні «The Keepsake for 1835» висловив захоплення класичною «августинською» манерою письменниці, що заклало підвалини майбутнього міфу про бездоганність Остін. Видання «Edinburgh Review» (1839) зайняло проміжну позицію, балансує між «романтичними» та «августинськими» поглядами. Авторці Гаррієт Мартіно (Harriet Martineau) приписували більшу красномовність і поетичність, а Джейн Остін – більш вишукану завершеність задуму та велику увагу до правдоподібності образів.

Варто сказати про романи Джейн Остін у контексті проблеми жіночого читання. «Englishwoman's Domestic Magazine» у 1866 році рекомендував її твори жіночій аудиторії. Риси її письма описані в таких термінах: «її гумор витончений та доброзичливий, комедія – шляхетна, моральність – елегантна, смак автора – витончений і жіночий». Співробітник «St. Paul's Magazine» (1870) вважав романи читацьким матеріалом для мислячих та літературно освічених чоловіків більше, ніж для жінок, хоча й наполягав на їх «обмеженості». Вузькість життя та думок у романах, увага до нісенітниць, вульгарності, марноти та ницості звичайного життя розглядаються як ознаки несучасної художньої манери Джейн Остін.

Роман «Гордість і упередження» створювався в 1796-1797 роках. Джейн Остін почала роботу над ним, коли їй ледь виповнився 21 рік, а закінчила її через 17 років. Видавці відхилили рукопис, і він не публікувався більше п'ятнадцяти років. Лише після успіху «Розуму і почуття» Джейн Остін змогла опублікувати свій перший роман, який, за її власними словами, був її

«улюбленим дітищем». Перед публікацією вона піддала його ретельній переробці, чим досягла надзвичайного поєднання: веселості, безпосередності, епіграматична, зрілості думки і майстерності.

Багато хто вважає цей роман найбільш досконалим з усього, що написала Джейн Остін. *Як би там не було, в ньому знайшли яскраве вираження багато особливостей її майстерності. «Які чарівні гіацинти! Я тільки недавно навчилася любити гіацинти! - Що може цьому навчити? Випадок чи роздум? Як би там не було, я радий, що ви навчилися любити гіацинти. Навчитися любити – це дуже важливо».* Ця розмова відбувається в Нортенгерском абатстві; її ведуть простодушна Кетрін Морленд і люблячий її Генрі Тілні. У короткому цьому діалозі є слова, в яких стисло виражений основний принцип побудови не тільки цього, але – з відомими варіаціями – і всіх інших романів Джейн Остін. Слова ці, звичайно, – «навчитися любити». Всі основні герої Джейн Остін – Елізабет Беннет і Фіцуільям Дарсі; Меріен і Елінор Дешвуд; Кетрін Морленд і Генрі Тілні; Енн Елліот і капітан Вентворт, навіть примхлива Емма і гречний Едмунд Бертрам – всі вони «вчаться любити», і всім їм – і в цьому особливість «щасливого кінця» Джейн Остін – після довгих помилок і страждань, вдається цього «навчитися».

Всі героїні (або герої) починають з омани. Воно може приймати самі різні форми: вони люблять не тих, кого слід (Меріен Дешвуд, Едмунд Бертрам) або не так люблять (Енн Елліот, капітан Вентворт, до певної міри Кетрін Морленд, Емма, навіть Генрі Тілні). Випадок – зазвичай десь в середині роману - відкриває їм очі на власне омани; на допомогу нагоди приходять роздуми; друга половина роману розкриває складний процес звільнення від помилок і помилок, пошуки свого нового «я». Що стоїть на шляху її героїнь (або героїв) до набуття себе? На це питання Джейн Остін дає недвозначну відповідь. Це спадщини, маєтки, землі або види на спадщини, маєтки, землі, – словом, міркування матеріальної користі, характерні для англійського суспільства початку ХІХ століття; або боязнь упустити себе, поріднившись з людиною нижчого

положення, і численні заборони – словом, снобізм у всіх його видах. У чотирьох з шести романів Джейн Остін (виняток становлять «Емма» і «Переконання») героїні стоять по відношенню до своїх обранців в положенні Попелюшки: вони набагато нижче своїх принців родом і положенням і часто страждають від вульгарності свою родину.

Вульгарність ця виражається не тільки у відсутності манер, але і просто в бідності (Елізабет Беннет; Фенні Прайс). Разом з тим Попелюшки ці часто значно вище своїх обранців душею і серцем, а часом і розумом. Прозріння їх, а разом з ними і їх обранців, полягає в тому, що вони відмовляються від загальноприйнятої оцінки людей (походження, спадок, зв'язку), усвідомивши, що людські чесноти не визначаються ні станом, ні багатством. Наведемо думку Чапмана, який вважає, що ця структурна схема здійснюється в романі «Гордість і упередження» наступним чином. Елізабет Беннет, безумовно, вище свого середовища, – вона не тільки безпосередня, спостережлива, весела, дотепна, але і освічена, розумна і наділена високими моральними принципами. Гордість її страждає: вона гостро відчуває нікчемність своєї матері і молодших сестер, а також безплідність парадоксальної іронії батька.

Почуття це посилюється при знайомстві з Бінглі і Дарсі і з їхнім оточенням. Причин до того безліч – місіс Беннет відправляє Джейн в дощ верхи в маєток Бінглі, сестри Бінглі не приховують свого презирства до місіс Беннет, Дарсі відкрито нехтує Беннет та ін. Все це Елізабет сприймає як приниження. Спроби захиститися іронічним сміхом виявляються марними. Уражена гордість в поєднанні з випадком – знайомство з Уїкхемом – породжують оману. Елізабет впевнена, що Дарсі не тільки холодний і зарозумілий гордій, але й злодій. Таким чином, причиною упередження Елізабет проти Дарсі слугує, перш за все, її власна гордість. Помилка Елізабет подвійна: вона не тільки вважає Дарсі лицеміром і злодієм, який вбив не одну безневинну жертву; Уїкхем, справжній Елоді і лицемір, здається їй невинно занапащеною жертвою.

Такі експозиція і зав'язка роману, що займають першу його половину. Кульмінація роману – лист Дарсі, що викликало потік роздумів в розумі Елізабет. З нього починається повільне, болісне звільнення від помилкових думок і тлумачень. Цьому сприяє «випадок» – Уїкхем спокушає молодшу сестру Елізабет; з'являються й інші неспростовні докази його провини. Елізабет усвідомлює всю міру власної гордості і упередження і, усвідомивши, піднімається над ними. У дещо зміненому вигляді схема ця повторюється в лінії Дарсі. Спочатку його основна риса також гордість, – не просто станова гордість, а й гордість людини розумної, освіченої, сильного, котра усвідомлює свою перевагу не тільки над нікчемним товариством, яке його оточує, але навіть і над друзями (Бінглі).

Гордість ця так само, як і у Елізабет, веде до упередженню: він упереджений проти сімейства Беннет, так як вони не рівня йому ні за положенням в суспільстві, ні за розумом, ні за освітою, ні за силою характеру; і навіть проти самої Елізабет, бо вона належить до цієї родини. Натура глибока і пристрасна, він не може, однак, довго чинити опір велінням власного серця. Він вирішується вступити наперекір усім міркувань і, не приховуючи своїх думок, пропонує Елізабет руку.

Пристрасть, що опанувала Дарсі попри всім його поглядам, така ж оманлива, як і його упередження проти родини Беннет і проти самої Елізабет. Недарма Елізабет сприймає лист Дарсі як тяжку образу. Потім настають нелегкі для Дарсі дні (тим більше нелегкі, що це натура неабияка), дні усвідомлення власних помилок. В кінці роману він позбавляється від помилкових принципів і від свого упередження. Знаходячи справжню любов, він знаходить і Елізабет.

«Змішані характери» – основний творчий принцип письменниці. Вона не просто показує різні пропорції суміші, а й прослідковує, як зароджується певне почуття, як воно переростає в інше, як в упередженість поволі проникає зацікавленість, як починає працювати серце у пошуках спільного почуття, яке згодом перетворюється на кохання. «Завдяки своєму неабиякому художньому

темпераменту їй вдається цікаво писати про те, що під пером тисячі інших, зовні схожих на неї творців виглядало «б смертельно нудним», – зауважив один із найбільш проникливих англійських критиків Г.К. Честертон. Саме тому, аби не бути «смертельно нудною» Дж. Остін активно використовує ознакові слова у своєму творі для підкреслення тонкостей характеру та зовнішнього виду героїв.

Романи англійської письменниці Д. Остен користуються великою любов'ю і популярністю серед читачів усього світу, існує безліч перекладів російською мовою її книг. Порівняльний аналіз літературних перекладів (об'єктів дослідження) роману Д.Остен «Гордість і упередження», створених І. Гурова та С. Маршака, виявив залежність їх варіантів від способів перекладу дієприкметників. Тексти перекладів відрізняються один від одного ступенем точності звернення до тексту оригіналу, рівнем емоційності.

Перша відмінність, яке відразу впадає в око, - різні назви перекладів. У перекладі Гурової книга носить назву «Гордість і гординя», а в більш відомому перекладі Маршака - «Гордість і упередження». Перекладачі виходять з різних точок зору. Гурова дотримується не тільки семантичної близькості, скільки фонетичного співзвуччя, що існує в англійській назві оригіналу «Pride and Prejudice». Маршак дотримується перекладу, ближчого до власної семантики слова «prejudice» - забобон, упередження.

Розглянемо, хто з перекладачів був ближче до сенсу, закладеному Джейн Остін змістом. Перш за все, звернемо увагу на етимологічну і семантичну схожість слів «гордість» і «гординя».

Поняття «гордині» одне з провідних у всьому комплексі семи смертних гріхів. Воно лежить в основі або перетинається з такими вадами, як жадібність, заздрість і гнів. Наприклад, прагнення до збагачення (Жадібність) викликано тим, що людина хоче стати не просто багатою, а багатшою за інших людей, вона заздрить (Заздрість), тому що не допускає думки, щоб хтось жив краще за неї, вона дратується і гнівається (Гнів), коли інша людина не визнає її переваги

і т. д. Саме тому майже всі богослови ставлять гординю на перше місце в списку гріхів.

Слід зазначити, що багатство і багатозначність російської мови призводить до того, що в свідомості багатьох людей поняття «гординя» і «гордість» тісно переплітаються один з одним, а в результаті одні люди повністю змішують ці терміни, а інші вважають їх абсолютно протилежними за змістом. Насправді, ці відмінності важливі для психологічного аналізу спрямованості особистості. Від того, як людина ставитися до цих термінів, залежать його життєва позиція і успіх в суспільстві.

Тлумачний словник російської мови С. І. Ожегова і Н. Ю. Шведова так визначає поняття «гордість»: 1. Почуття власної гідності, самоповаги (наприклад - «національна гордість»). 2. Почуття задоволення від чого-небудь («гордість перемогою»). 3. Зарозумілість, надмірно високу думку про себе, пиху («через свою гордості ні з ким не дружить») [4].

Таким чином, з даних визначень видно дві основні складові гордості. Одна носить позитивний характер (перше і друге значення), а друга складова відображає негативний бік данного терміну, коли людина без підстав піднімає себе (тим самим, принижуючи інших людей). Якщо в основі гордості лежать успіхи людини, її працьовитість, талант і т. д., то позитивна оцінка своєї особистості або досягнень, цілком заслужена, але якщо людина без достатніх на те підстав вважає себе кращою за інших, то з точки зору релігії вона «бере гріх на душу».

Якщо говорити про почуття гордості по відношенню до себе, то воно складається з двох компонентів: постійного і змінного, особистісного та ситуативного. З одного боку - це прояв почуття власної гідності, самоповаги, усвідомлення цінності і унікальності своєї особистості, які властиві одним людям, але не розвинене у інших - тобто це стійка риса особистості. Відповідно до цього показником ми виділяємо гордих і скромних людей. Перші будуть

горді навіть у разі своїх поразок, а другим буде дуже важко відчутти це навіть в разі свого успіху в якійсь справі.

З іншого боку, почуття гордості залежить від тих чи інших вчинків і справ людини, від його перемог і провалів, від його оцінки з боку інших людей. Зрозуміло, що почуття гордості студента за себе і свої знання буде залежати від результату іспиту - воно буде максимальним при відмінній оцінці, і мінімальним в разі двійки.

Отже, підсумовуючи все вищесказане, ми можемо сказати, що гордість може бути особистісною та ситуативною, обґрунтованою і необґрунтованою, індивідуальною (за себе) і колективною (за інших людей або країну) - вона різна, і може нести як хороше, так і погане людині . Це точка зору світська, що ж стосується релігії, то більшістю християнських богословів гордість засуджується, так як веде до гріха гордині.

Як стверджують богослови, «гордість є крайня самовпевненість, з відкиданням усього, що не своє, джерело гніву, жорстокості і злості, відмова від Божої допомоги, « демонська твердиня ». Вона - «мідна стіна» між нами і Богом; вона - ворожнеча до Бога, початок усякого гріха, вона - в усякому гріху. Адже будь-який гріх є вільна віддача себе своєї пристрасті, свідоме нехтування Божого закону, зухвалість проти Бога, хоча «гордості схильний якраз має крайню потребу в Бозі, бо люди врятувати такого не можуть».

Тепер визначимося з терміном «гординя», який словник Ожегова і Шведової визначає як «непомірну гордість» [4]. З цим визначенням можна посперечатися, так як гординя - це не просто надмірно розвинена гордість, а різновид зарозумілості, тобто іншого особистісного якості. Гордість передбачає підставу для свого почуття: можна пишатися своїми спортивними або трудовими успіхами, своїм будинком, бізнесом або голосом.

Крім того, можна пишатися не тільки самим собою, але своїми друзями, рідними, колективом, фірмою, містом або навіть країною. На відміну від цього, гординя - це непомірно роздута гордість виключно самим собою. І ще - якщо

мова заходить про гординю, то мається на увазі необгрунтована гордість, коли людині тільки здається, що вона перевершує інших людей, і це надумана перевага.

Потрібно відзначити, що саме слово «гординя» в даний час в повсякденному житті вживається рідко. Замість нього використовуються інші терміни близькі за змістом або трохи відрізняються відтінками - гордість, амбітність, зарозумілість, марнославство, зарозумілість, самолюбство і ін. Християнські проповідники часто змішують всі ці особистісні якості, що не зовсім правильно з точки зору психології.

Ось, наприклад, що говорить єпископ Олександр (Мілеант): «Гордині - цієї жахливої духовної хвороби - передує ціла низка споріднених захворювань, серед них: самолюбство, марнославство, зарозумілість, гордовитість, чванство, лицемірство, похвальба ... Всі вони є результатом одного основного духовного відхилення: нездорової «спрямованості до себе».

Далі він пише: «До властивостей гордині відносяться такі якості: високої думки про себе, марнославний, лицемірний, впертий, примхливий, недовірливий, неуправимий, неспокійний, делікатне по відношенню до себе, прискіпливий, суєтний, самозакоханий егоїст, образливий, зухвалий, навіжений панич, запальний, схильний критикувати і засуджувати, владний, гордовитий, задрісний, непримиренний, злопам'ятний, жорстокий, швидкий на образи, уїдливі, патологічно активний, бунтар проти всякого авторитету, носій революційного, нігілістического духу і т. д. ».

Як ви можете бачити, виходить нагромадження термінів і понять, в якому важко розібратися. Тому, щоб внести ясність у зміст слова «гординя» слід спочатку визначитися з близькими за значенням термінами, так як вони відображають різні складові частини «гріха гордині», а деякі з цих слів взагалі мають дуже віддалене відношення до гріха. Структурний психологічний аналіз поняття «гординя», який ми зробили, дозволяє виділити в ньому шість відносно самостійних компонентів:

Перша група якостей особистості відображає спрагу влади і відкрите презирство до людей, які займають більш низьке соціальне становище. Це зарозумілість, зарозумілість, чванливість, пиху, зарозумілість і чванство, а також зарозумілість і самолюбство.

Друга група особистісних якостей показує прагнення людини досягти більшого, ніж у нього є. Це амбітність і честолюбство.

Третя група особистісних якостей - відображення егоїзму в поєднанні з невихованістю. Дані якості демонструють готовність людини йти напролом заради власних інтересів. Це хамство, нахабство, егоїзм, нахабство, безцеремонність, зухвалість, безсоромність, безсоромно.

Четверта група відображає спрагу слави, причому далеко не завжди обґрунтовану. Головне якість тут - марнославство. Крім того, в цю групу входять, хвастощі і самовпевненість.

П'ятий корінь гордині - самозамилування, яке включає такі якості, як самозакоханість і самовдоволення.

Шостий компонент гордині - впевненість в собі, своїх силах або знаннях. Ключовими моментами тут є почуття власної гідності і самовпевненість. Сюди ж відноситься почуття гордості за свої реальні досягнення без приниження інших людей. Останній компонент можна позначити як «гордість досягнутим».

Слід особливо відзначити, що чисто філологічний підхід до даних термінів, без їх психологічного аналізу, заводить у глухий кут, що можна продемонструвати на прикладі аналізу першої групи якостей з вищенаведеного списку. З точки зору авторів тлумачного словника С.І Ожегова і Н.Ю. Шведової, базовим поняттям тут є особистісне якість «зарозумілий». Згідно з цим словником, зарозумілий означає «презирливо гордовитий».

Якщо ж ми пошукаємо значення слово «гордовитий», то дізнаємося, що слово «гордовитий» означає «зарозумілий», тобто ці автори одне слово визначають через інше, яке, в свою чергу означає перше. Правда, творці словника про всяк випадок підібрали для поняття гордовитий ще одне значення

- «зарозумілий», яке знову відправляє нас до поняття «зарозумілий», а звідти - до «гордовитий» - і коло знову замкнулося! Точно так же замикаються один на одного слова «зарозумілий», «зарозумілий» і «пихатий», які виходячи з логіки даного словника виявляються синонімами.

Таким чином, ми бачимо, що семантика слова «гординя» набагато менше підходить змістом, вкладеному Джейн Остін в роман. Не дивно, що на російському ґрунті більше прижилася назва «Гордість і упередження», позбавлене негативної семантики, і, отже, більш привабливе для читача.

2.2 Функції ознакових слів у романі Дж. Остін «Гордість та упередження»

Для аналізу та виявлення функцій окремих прикметників та іменників був обраний роман мовою оригіналу та переклад цього роману на українську мову у виконанні Володимира Горбатька.

У реченнях прикметник найчастіше буває означенням, але може виступати й у ролі підмета, присудка чи предиката.

В англійській мові, залежно від цілей висловлювання, прикметник може виконувати у мові функцію означення, іменну частину присудка та може використовуватися як вставне слово. Розглянемо їх більш детально з прикладами з роману «Гордість та упередження»:

- функція означення: *It is a truth universally acknowledged, that a single man in possession of a good fortune, must be in want of a wife. A fortnight's acquaintance is certainly very little.*
- іменна частина присудка: *Lizzy is not a bit better than the others; and I am sure she is not half so handsome as Jane, nor half so good-humoured as Lydia.*
- вставне слово: *Impossible, Mr. Bennet, impossible, when I am not acquainted with him myself; how can you be so teasing?*

У художніх творах, таких як роман Джейн Остін, прикметники роблять текст образним, живописним. Вони вказують на різні ознаки предметів, це допомагає охарактеризувати предмет з різних боків (який він за кольором, формою, за розміром, вагою, зростом, який у просторі) та виділити цей предмет із ряду йому подібних. Прикметники заключають у собі оцінку автора, його ставлення до ситуації. Велика кількість прикметників роблять картину більш живописною та образною, дають читачеві змогу побачити світ твору у повному обсязі. Саме прикметник дає змогу описати почуття, переживання та світ всередині людини яскраво, цікаво та незабутньо.

Прикметники зображають зовнішній вигляд людини та її внутрішній стан. Також прикметники надають мові не лише витонченість та влучність, а й особливу виразність, розкривають відмінні якості предметів, характеризують його з різних боків, надають яскравість, образність, передають оцінку та відношення автора до цього предмету чи ситуації.

У романі використано багато прикметників як ознакові слова, більшість яких є складними для перекладу. Розглянемо ознакові слова-прикметники, використані для різноманітних цілей, більш детально у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Порівняння функцій і перекладу прикметників

Прикметник (оригінал та переклад)	Контекст	Переклад	Функції
poor (слабкий)	“You have no compassion for my <i>poor</i> nerves.”	«Ви зовсім не поважаєте мої <i>слабкі</i> нерви.»	Сталий вираз мови оригіналу перекладається сталим виразом мови перекладу.

Продовження таблиці 2.1

<p>dear (дорогоцінний)</p>	<p>“My <i>dear</i> Mr. Bennet,” said his lady to him one day, “have you heard that Netherfield Park is let at last?”</p>	<p>«Мій дорогоцінний містере Беннет, — якось звернулася дружина до свого чоловіка, — ви чули, що Недерфілд-Парк нарешті здається в найми?»</p>	<p>У перекладі підкреслюється повага дружини до її чоловіка при зверненні та його цінність для неї.</p>
<p>as handsome as (така ж гарна, як)</p>	<p>“...which perhaps will be still better, for as you are <i>as handsome as any</i> of them, Mr. Bingley may like you the best of the party.”</p>	<p>«...це було б навіть краще, бо ви <i>такі ж гарні</i>, як і вони, і з усього товариства містер Бінглі обере саме вас.»</p>	<p>У тексті оригіналу та тексті перекладу використовується порівняння.</p>
<p>over-scrupulous (не перебільшуйте)</p>	<p>“You are <i>over-scrupulous</i>, surely.”</p>	<p>«<i>Не перебільшуйте.</i>»</p>	<p>При перекладі прикметник передається дієсловом та змінюється сенс висказування.</p>

Продовження таблиці 2.1

<p>tiresome (нетямущість)</p>	<p>“How can you be <i>so</i> <i>tiresome!...</i>”</p>	<p>«Ви мене просто вважаєте вашою <i>нетямущістю!</i>»</p>	<p>При перекладі прикметник переходить в іменник, аби показати ступінь враження героїні твору.</p>
<p>odd (чудернацький)</p>	<p>“Mr. Bennet was <i>so odd</i> a mixture of quick parts, sarcastic humour, reserve, and caprice.”</p>	<p>«Містер Беннет являв собою настільки <i>чудернацьке</i> сполучення кмітливості, сарказму, стриманості й вередливості.»</p>	<p>Прямий переклад прикметника.</p>
<p>selfish, hypocritical (егоїстичний, нещирий)</p>	<p>“She is a <i>selfish</i>, <i>hypocritical</i> woman, and I have no opinion of her.”</p>	<p>«Вона — <i>егоїстична і</i> <i>нещира</i> жінка, я її невисоко ставлю.»</p>	<p>При перекладі прикметники зберегли своє пряме значення.</p>
<p>emphatic (емоційний)</p>	<p>“What can be the meaning of that <i>emphatic</i> exclamation?”</p>	<p>«Що ви хочете сказати вашим <i>емоційним</i> виговором?»</p>	<p>Збереження прямого значення прикметника при перекладі.</p>

Продовження таблиці 2.1

sensible (розумний)	Mary wished to say something <i>sensible</i> , but knew not how.	Мері хотіла сказати щось дуже <i>розумне</i> , але не знала, як це зробити.	Прикметник має пряме значення при перекладі.
unlucky (недоречно)	It is very <i>unlucky</i> .	Вийшло <i>недоречно</i> .	При перекладі прикметник переходить у прислівник та зникає підсилення «дуже».

Більшість прикметників, таких як *dear* повторюються протягом твору. Деякі ознакові слова – прикметники при перекладі переходять у інші частини мови, деякі залишаються у своєму первинному значенні, деякі мають суміжне значення до первинного задля підсилення свого значення та підкреслення відносин між героями роману.

Що до іменників, то вони виступають здебільшого підметами, додатками, обставинами, хоча можуть входити до складу складеного іменного присудка. Також вони можуть входити до складу звертань, вставних конструкцій, різноманітних зворотів. Це стосується як англійської, так й української мови.

Розглянемо дані ролі ознакового слова – іменника детальніше у тексті роману «Гордість та упередження»:

- підмет: It is a *truth* universally acknowledged, that a single man in possession of a good fortune, must be in want of a wife. (хто?, що?);
- додаток: "...certainly have had my *share* of beauty..." (кого?, що?);

- обставина: "...that we shall meet him at the assemblies, and that Mrs. Long promised to introduce him." (де?);

- звертання: "But you forget, *маття*, ...".

Щодо іменників у романі Дж. Остін, то частота їх вживання менша. Розглянемо функції ознакових слів-іменників за допомогою Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Порівняння функцій і перекладу іменників

Іменник (оригінал та переклад)	Контекст	Переклад	Функції
(single) man (одинак)	It is a truth universally acknowledged, that a single <i>man</i> in possession of a good fortune, must be in want of a wife.	Загальновизнаною істиною є те, що <i>одинак</i> – та ще й при грубеньких грошах – неодмінно мусить прагнути одружитися.	За допомогою прикметника, при перекладі іменник оригіналу відтворено іменником.
answer (промовчав)	Mr. Bennet made no <i>answer</i> .	Містер Беннет <i>промовчав</i> .	Іменник перекладено дієсловом для кращого звучання.

Продовження таблиці 2.2

wife (дружина)	...cried his <i>wife</i> impatiently.	...нетерпляче вигукнула його <i>дружина</i> .	Збереження іменника при перекладі.
occasion (привід)	"I see no <i>occasion</i> for that."	«Я не бачу для цього слушного <i>приводу</i> .»	Значення іменника при перекладі не змінено.
respect (повага)	"I have a high <i>respect</i> for your nerves."	«Ваші слабкі нерви викликають у мене надзвичайну <i>повагу</i> .»	Іменник перекладено прямим його значенням.
assemblies (бал)	"...that we shall meet him at the <i>assemblies</i> ..."	«...що ми побачимося з ним на <i>балу</i> ...»	Іменник відтворено іменником.
compassion (пожалій)	"Have a little <i>compassion</i> on my nerves. "	« <i>Пожалій</i> хоч трохи мої нерви.»	Відтворення іменника дієсловом робить переклад більш вдалим.
amusement (задоволення)	"I do not cough for my own <i>amusement</i> "	«Можна подумати, що я роблю це для власного <i>задоволення</i> .»	При перекладі значення іменника не змінилося.

Продовження таблиці 2.2

<p>advantage (нагода)</p>	<p>“Then, my dear, you may have the <i>advantage</i> of your friend, and introduce Mr. Bingley to her.”</p>	<p>Значить, моя люба, тепер у тебе з'явиться <i>нагода</i> відрекомендувати містера Бінглі своїй подрузі</p>	<p>Іменник збережено при перекладі.</p>
<p>dinner (обід)</p>	<p>... and determining when they should ask him to <i>dinner</i>.</p>	<p>...і у визначенні дня, коли його можна буде запросити на <i>обід</i>.</p>	<p>При перекладі іменник відтворено іменником.</p>

Проаналізувавши іменники роману та його перекладу можна зробити висновок, що при перекладі ознакові слова-іменники рідко відтворюються іншими частинами мови, але, наприклад, при додаванні прикметника можуть перекладатися одним словом – лише іменником. Інколи іменник в перекладі на українську мову стає дієсловом, але це доволі не часте явище.

Тому у поєднанні іменника з прикметником ми отримуємо опис ознак, зовнішнього вигляду, якостей того, про що ми говоримо. Тобто мова роману стає яскравішою, багатшою, чітко дає опис подіям та висвітлює ставлення автора до того чи іншого героя, характеризує його.

2.3 Аналіз ознакових слів у романі Дж. Остін «Гордість і упередження»

Головна героїня роману постає перед читачем, будучи вже сформованою. Остін не дає читачеві ніякої передісторії про Елізабет Беннет. Елізабет не схожа на представниць її суспільства. Її прагнення не обмежуються заміжжям,

незважаючи на те, що будучи безприданницею, з заміжжям вона могла б отримати певний суспільний статус.

Відсутність приданого робило Елізабет неконкурентоспроможною на так званому «ринку наречених». Також Елізабет не була досить привабливою, що знову ж таки, полегшило б процес заміжжя. Перше, що вражає читача, що мати в своїй розмові з містером Беннет відгукується про Елізабет не дуже добре:

Lizzy is not a bit better than the others; and I am sure she is not half so handsome as Jane, nor half so good-humoured as Lydia. – Ліззі нітрохи не краще за інших ваших дочок. Я впевнена, що вона і вповнину не так красива, як Джейн, і набагато менш добродушна, ніж Лідія.

Батько частково погоджується з нею:

"They have none of them much to recommend them," replied he; "They are all silly and ignorant like other girls; but Lizzy has something more of quickness than her sisters." – Жодна з моїх дочок нічим не примітна, - відповів він. – Вони настільки ж дурні і неосвічені, як всі інші дівчата в цьому віці. Просто в Ліззі трошки більше толку, ніж в її сестер.

Сама письменниця утримується від характеристики героїні, можливо, для того, щоб створити повну достовірність сприйняття героїні очима її оточення. Відсутність привабливості і приданого ставить Елізабет в певні суспільні рамки, і, на перший погляд, здається, що молода дівчина, перебуваючи в подібному становищі, повинна прийняти будь-яке освідчення. Але Елізабет вибивається з цього ряду. Елізабет Беннет дуже хоробра для того становища в житті, в якому знаходиться. Сутність Елізабет Беннет показується на першому відвідуванні Росінгс. Вона, єдина з запрошених в Росінгс, що не залякана. Парк Росінгс – маєток леді Кетрін Де Бер, яка є самою неприємною і владної жінкою. Вона дуже важлива в суспільстві і є тіткою пана Дарсі. Всі залякані цією жінкою за винятком Елізабет, яка досить сильна в її власному розумі і характері. Це демонструє величезну хоробрість Елізабет, яка не буде

хвилюватися з приводу думки леді, яка має можливість дошкулити який-небудь надії на хороший шлюб. Елізабет Беннет безстрашна і незалежна.

Показовими є сцени розмов в будинку леді де Бер.

"For heaven's sake, madam, speak lower. What advantage can it be for you to offend Mr. Darcy? You will never recommend yourself to his friend by so doing!" – Мама, заради бога, спробуйте говорити тихіше. Для чого ображати містера Дарсі? Хіба ви цим добре зарекомендуєте себе перед його другом?

Характер Елізабет Беннет розкривається поступово через складну систему відносин героїні з її батьками, сестрами, друзями, з тими, хто бажає їй щастя і її недоброзичливцями, нарешті, з тими чоловіками, які були претендентами її руки. При всій безособовості оповідання авторське ставлення до неї виражає себе вже в тому, які риси її характеру виділяються насамперед: почуття гумору, живість, веселість, вдача. *«Told the story, however, with great spirit among her friends; for she had a lively, playful disposition which delighted in anything ridiculous»*. Тут епітети *lively* (*full of life and spirit*), *playful* (*full of fun, fond of play*) до іменника *disposition* (*one's nature or temper*) виконують характерологічні функцію. Їх позитивні конотації є непрямим підтвердженням авторського схвального ставлення до героїні. У мовної партії Елізабет слова «сміх, сміятися» дійсно зустрічаються багаторазово. Вона розповідає про себе:

I dearly love a laugh ... Follies and nonsense, whims and inconsistencies, do divert me, I own, and I laugh at them whenever I can. – Я дуже люблю смішне ... Дурість і примхи, примхи і непослідовність мене смішить, і, коли мені це вдається, я над ними сміюся.

Мова Елізабет Беннет відрізняється емоційністю і виразністю, в ній нерідко присутні оклик та пропозиції. Особливо це доречно щодо внутрішнього мовлення героїні. Розглянемо приклади.

Of neither Darcy nor Wickham could she think without feeling she had been blind, partial, prejudiced, absurd. "How despicably I have acted!" she cried; "I, who have prided myself on my discernment! I, who have valued myself on my abilities!

Who have often disdained the generous candour of my sister, and gratified my vanity in useless or blameable mistrust! How humiliating is this discovery! Yet, how just a humiliation! Had I been in love, I could not have been more wretchedly blind! But vanity, not love, has been my folly. Pleased with the preference of one, and offended by the neglect of the other, on the very beginning of our acquaintance, I have courted prepossession and ignorance, and driven reason away, where either were concerned. Till this moment I never knew myself." – Вона не могла не думати про Дарсі або про Уїкхема, не віддаючи собі звіту в своїй сліпоті, упередженості, несправедливості, дурості. – Як ганебно я вступила! – Вигукнула вона. – Я, так пишалася своєю проникливістю і так поклагатися на власний здоровий глузд! Так часто сміялися над доброзичливістю моєї сестри і підживлювала своє марнославство настільки ганебною і невиправданою неприязню! Як принижує мене це відкриття! І як справедливо я принижена! Якби я навіть закохалася, я і тоді не виявилася б настільки сліпий. Але марнославство, а не любов позбавили мене зору! Задоволена при першому знайомстві перевагою однієї людини і ображена зневагою іншого, я керувалася забобонами і невіглаством і гнала від себе розумні доводи, як тільки справа стосувалася будь-якого з них! Ось коли мені довелося в собі розібратися!»

"When my eyes were opened to his real character. – Oh! Had I known what I ought, what I dared to do! But I knew not-I was afraid of doing too much. Wretched, wretched mistake!" – Але ж мені на нього відкрили очі! Якби я тоді знала, що я могла, немає, що я була зобов'язана вжити! Але я не розуміла – боялася зайти надто далеко. Страшна, непоправна помилка!

У промові Елізабет зустрічаються образні вислови, метафори:

"In what an amiable light does this place him!" thought Elizabeth. – «В якому вигідному світлі малюють містера Дарсі ці слова!» – Думала Елізабет.

Характеристикою мовної особистості героїні служить теж притаманна іншим персонажам висока емоційність її висловлювань, їх яскрава експресивна забарвлення. На граматичному рівні це виражається в активному використанні

вигуків – універсальної категорії, основний зміст і функціональне призначення якої і полягає в передачі емоцій:

Oh, papa, what news-what news? – Ах, папа, що там таке? Є новини?

Oh, Lydia! – Ах, Лідія, Лідія!

Також ми можемо спостерігати приклади риторичних запитань, також використовуються для посилення виразності мовлення героїні:

Your ladyship wants Mr. Darcy to marry your daughter; but would my giving you the wished-for promise make their marriage at all more probable? Supposing him to be attached to me, would my refusing to accept his hand make him wish to bestow it on his cousin? – Ви, ваша світлість, бажаєте, щоб містер Дарсі одружився на вашій доньці? Але якби я дала необхідну обіцянку, хіба шлюб між ними став більш імовірним? Хіба при його схильності до мене я могла б, відкинувши його руку і серце, спонукати містера Дарсі зробити пропозицію його кузини?

Мабуть, тільки завдяки такому багатому використанню ознакових слів, Елізабет Беннет – є одним з найвиразніших персонажів роману Дж. Остін.

В свою чергу, для характеристики Чарльза Бінглі Остін використовує прийом невластне-прямої мови і тут він проявляється найбільш яскраво. Будучи одним з головних героїв роману, Бінглі у всьому творі прямо вимовляє тільки кілька досить невиразних фраз, в той час як його характерні риси описуються автором за допомогою відображення його вчинків і думок. Розглянемо приклади.

Everybody said how well she looked; and Mr. Bingley thought her quite beautiful, and danced with her twice! – Всі тільки й говорили, яка вона красуня. Містер Бінглі назвав її чарівною і танцював з нею два рази.

Mr. Bingley was unaffectedly civil in his answer, and forced his younger sister to be civil also, and say what the occasion required. – Бінглі був щиро люб'язний в своїх відповідях, змусивши бути ввічливою і свою молодшу сестру, яка виголосила всі, що треба було при таких обставинах.

У романі при створенні образу Бінглі автор використовує різні прийоми невластиве-прямої мови з використанням ознакових слів:

1) реально прозвучала мова героя в поєднанні з його думками:

Bingley replied that he did, and made his congratulations. – Бінглі відповів ствердно і скористався нагодою принести свої поздоровлення.

2) його висловлювання і переживання у взаємодії зі словами і думками іншого персонажа:

Bingley, she had likewise seen for an instant, and in that short period saw him looking both pleased and embarrassed. – На Бінглі вона теж встигла глянути лише мигцем, зауваживши при цьому, що він виглядає щасливим і збентеженим.

3) реакції не висловлені, а маються на увазі:

He inquired in a friendly, though general way, after her family, and looked and spoke with the same good-humoured ease that he had ever done. – Бінглі гаряче розпитував про здоров'я її рідних, нікого, правда, не називаючи по імені. При цьому він тримався і розмовляв з добродушністю і сердечністю, які відрізняли його при зустрічах в Хартфордширі.

4) розгорнутий діалог:

Bingley looked a little silly at this reflection, and said something of his concern at having been prevented by business. – Ці слова викликали у Бінглі деяке замішання, і у відповідь він пробурмотів щось про які затримали його справах.

Використовуючи лексичні і синтаксичні структури, характерні для мови містера Бінглі, автор створює картину його душевного стану:

Bingley was quite uncomfortable; his sisters declared that they were miserable. – Бінглі був дуже стурбований, а його сестри заявили, що відчують себе вкрай нещасними.

But diffuseness and warmth remained for Bingley's salutation. He was full of joy and attention. – Зате вітання Бінглі було палким і просторікуватим. Він був сповнений турбот і захоплення.

Таким чином, при створенні мовного портрета містера Бінглі, Джейн Остін використовує переважно прийом невласне-прямої мови з використанням ознакових слів, розкриваючи з їх допомогою внутрішній світ героя. Органічно вплетена в тканину розповіді невласне-пряма мова з використанням ознакових слів висвічує найзаповітніші думки, почуття, надії і помисли героя, виконуючи характерологічну, емотивну і оцінну функції. Майстерне використання невласне-прямої мови з використанням ознакових слів – свідчення новаторства Джейн Остін в області стилю, її видатного письменницького обдарування і високу естетичну цінність твору

2.4 Сійкі англійські словосполучення в художньому тексті роману «Гордість і упередження» і варіантність їх перекладу на українську мову

Одним з найпоширеніших стилістичних засобів, що використовуються в компліментарні висловлювання романів Джейн Остін, є епітет. За своєю суттю елементарний комплімент можна розглядати як епітет, що складається з одного або більше прикметників, наприклад:

- You are such charming women! (Ви такі чарівні жінки!)
- Such a noble mind! (Яка благородна душа!)
- Charlotte is very pretty. (Шарлота дуже гарненька.)
- Few people have so compassionate a heart! (Тільки деякі люди володіють таким почуттям жалю!)
- You are too bountiful. (Ви дуже щедрі.)

На відміну від логічного визначення, яке відокремлює ознаки предмета від інших ознак, епітет викликає в свідомості цілісне уявлення про предмет. Порівняємо логічне уявлення hazel (горіховий, світло-коричневий) і епітет hazel (коричневий). В якості простого визначення hazel вказує на ознаку предмета, в даному випадку колір (світло-коричневий). Предмет має світло-коричневий або

коричневий колір, а не сірий, блакитний. Як епітета в комплімент «Such an eye! - the true hazel eye - and so brilliant! »(Які очі! - справжні карі очі - і які яскраві!), Прикметник hazel, зберігаючи свою матеріальність у вигляді позначення кольору (карі очі), перемикає образ в інший план: він підкреслює характерне, видатне якість об'єкта - яскраві карі очі.

Епітети, використовувані в комплімент, можна поділити на епітети образотворчі, які створюють образ, і ліричні епітети, які передають тепле ставлення, якусь симпатію.

Образотворчі епітети виділяють істотні сторони зображуваного, що не привносячи будь-яку оцінку, наприклад: regular features (правильні риси). У ліричних епітетах, навпаки, ясно висловлюється ставлення адресанта до адресата, наприклад:

- Poor Miss Taylor! I wish she was here again. (Бідна міс Тейлор! Я б хотіла, щоб вона знову була тут.)

- My dear ma'am, how good you are! But you have such a generous spirit! (Моя люба пані, ви такі добрі! У вас така благородна душа!)

- Our little friend Harriet Smith, however, is just such another pretty kind of young person.

(Наш маленький друг Гаррет Сміт - ще один милий молодий чоловічок.) - That sweet, amiable Jane Fairfax! (Ця мила, чарівна Джейн Феафеск!)

Для більш яскравого вираження захоплення адресатом і більш сильного емоційного впливу на нього ліричні епітети-прикметники вживаються часто в найвищому ступені, наприклад:

- I have the highest opinion in the world of his goodness and sense. (Про його доброту і розумі у мене найкраще думку.)

- He seems a most gentlemanlike man. (Здається, він один з найбільш вихованих людей.)

- You are the most beautiful creature in the world! (Ви найкрасивіше істота на світі!)

- He has the tenderest spirit of gallantry towards all us. (У нього сама ввічлива манера поведінки по відношенню до всіх нас.)

Смисловий вплив ліричного епітета-прикметника посилюється вживанням таких прислівників, як so, very, perfectly, such, wonderfully, excessively, too та інші. Ці прислівники сприяють особливому виділенню значення позитивного емоційного ефекту, наприклад:

Colonel Brandon is so delicate a man! (Полковник Брендон такий делікатний чоловік!)

- Mrs Jennings too, an excessively well-behaved woman ... (І місіс Дженнінгз, надзвичайно гречна жінка ...)

- You are very obliging. (Ви дуже люб'язні.)

- My dear sir, you are too obliging. (Мій Дорою сер, ви занадто ласкаві.)

- Dear Emma bears every thing so well! (Дорога Емма завжди так добре тримається!) Епітети описують зовнішні і внутрішні якості адресата, вказують на його позитивні риси, лексичне значення епітетів в структурі компліменту не вимагає їх переосмислення. Саме такі епітети надають компліменту «піднесену» тональність, велика частина з них спочатку емоційно забарвлена.

Об'єкт компліменту як би підноситься над реальністю, набуває кращі якості, а емоційно-забарвлені епітети не тільки характеризують ознака предмета, а й оцінюють об'єкт компліменту, висловлюють особливі почуття адресанта.

Найбільш часто зустрічаються емоційно-забарвлені епітети в компліментарні висловлювання: dearest, excellent, wonderful, sweet, delightful, agreeable, obliging, amiable, charming і інші. наприклад:

- My dearest Emma, do not pretend, with you sweet temper ... (Моя дорога Емма, що не прикидайся - з твоїм милим характером ...)

- She is very agreeable. (Вона дуже мила.)

- Miss Hawkins, I dare say, an excellent young woman. (Міс Хокінс, наслідуюся сказати, прекрасна молода жінка.)

- Mr Dixon seems a very charming young man ... (Містер Діксон здається дуже чарівною молодого людиною ...)

- You are too obliging, my dear Miss Woodhouse. (Ви занадто ласкаві, моя люба міс Вудхауз.)

Використання лексики, характерної для піднесеного стилю, відзначається не тільки серед прикметників-епітетів. Емоційно нейтральні іменники girl, woman, man замінюються на слова абстрактні creature (створення), angel (ангел), soul (душа), включаючи запозичення з французької мови прикметника beau (красивий) в функції конкретного іменника (красень), наприклад:

- He is quite a beau. (Він такий красень.)

- What a dear creature he is. (Яке він миле створіння.)

- I know what a modest creature you are. (Я знаю, яке скромне ти створення.)

- I can not rate her beauty as you do, but she is a pretty little creature. (Я не можу оцінити її красу, як ви, але вважаю, вона маленьке чарівне створіння.)

- She is the most beautiful creature I ever beheld. (Вона найкрасивіше створіння, яке я коли-небудь бачив.)

Метафора також використовується у висловлюваннях. Метафора володіє особливою виразністю, вона компактно і образно передає почуття, відносини, захоплення. Метафора, яка використовується в комплімент, висловлює порівняння з чимось особливим. Наприклад, жінку в наступних компліментарних висловлюваннях порівнюють з королевою, ангелом, найкращими ліками:

- You are my best cure. (Ви моє кращі ліки.)

- She is a complete angel. (Вона справжній ангел.)

- Quite the Queen of the evening! (Справді, Королева Вечори!)

- Look at her! Is not she an angel in every gesture? (Подивися на неї! Хіба вона не ангел?)

- You are all kindness, madam. (Ви сама доброта, мадам.)

Наступним стилістичним засобом, використовуваним в компліментах, є оксюморон. Поєднання двох протилежних за значенням лексичних одиниць викликають ефект несподіванки, що надає компліменту особливу емоційну виразність, наприклад:

- Lucy is monstrous pretty, and so good-humoured and agreeable. (Люсі жахливо мила ...)

- Mr Rose at Exeter, a prodigious smart young man. (Містер Роуз з Ексетера жахливо дотепний молодий чоловік.)

- And I hear he is quite a beau, and prodigious handsome. (Я чула він справжній красень, жахливо симпатичний.)

- Here comes Marianne ... Now, Palmer, you shall see a monstrous pretty girl. (Ось йде Меріан ... Зараз, Палмер, ти побачиш жахливо гарненьку дівчину.)

- ... I like them prodigiously. (Вони страшенно мені подобаються.)

У даних прикладах такі немарковані поєднання, як monstrous pretty, prodigious smart, prodigious handsome є синонімами прислівники very. Компліменти з використанням оксюморона володіють особливим Перлокутивний ефектом. Можливо, що мета, яку ставить собі адресант, здійснюючи мовної акт компліменту з вживанням зазначених одиниць, має всі шанси бути досягнутою.

Наступний стилістичний прийом, який не можна залишити без уваги при аналізі мовного акту компліменту, це гіпербола. Гіпербола є перебільшення якостей і достоїнств адресата. Мета таких висловлювань - бажання викликати у адресата, що має почуття особливої значущості і винятковості своєї особистості, вдячність до того, хто ці якості помічає і цінує, тобто до самого адресанта, наприклад:

- Mrs Jennings too, an exceedingly well-behaved woman. (І місіс Дженнінгз, надзвичайно гречна жінка ...)

- He did nothing but said fine things of you. (Він тільки те й робив, що говорив добре про вас.)

- I am excessively fond of a cottage. (Мені шалено подобається котедж.)

- He is so excessively handsome! (Він шалено симпатичний!)

Гіпербола може бути виражена негативною формою, тобто запереченням факту існування чого-небудь або кого-небудь, що порівнюється з тим, що відноситься до адресата. Використання заперечення в комплімент сприймається як перебільшення і похвала.

наприклад:

- There is nobody in Highbury who deserves him. (Немає нікого в Хайбері, хто б заслуговував його.)

You have a sweet room here, Mr Bingley <...> I do not know a place in the country that is equal to Netherfield. (Мила кімната, містер Бінглі <...> Я не знаю іншого місця в Н., рівного цьому.)

- I am sure there is nobody's praise that could give us so much pleasure as Miss Wood-house's. (Я впевнена, нічия похвала не змогла б доставити нам такого задоволення, як міс Вудхауз.)

- Nobody could have written so prettily, but you Emma. (Ніхто не зміг би так мило написати крім тебе, Емма.)

- I never met with anybody who delighted me so much. (Я ніколи не зустрічала нікого, хто б мене так радував.)

Вживання ознакового слова є типовим для гіперболи засобом побудови компліменту, особливо якщо такий гіперболи супроводжують такі вирази, як in the world, in my life, I have ever seen. наприклад:

- I have the highest opinion in the world of Edward's heart. (Я маю найкращу думку на світі про душу Едварда.)

- I have the highest opinion in the world of his goodness and sense. (Я маю найкращу думку на світі про його доброту і розум.)

- As good a kind of fellow as ever lived. (Один з найбільш чудових людей, коли або живуть в світі.)

- I never in my life saw a man more intent on being agreeable than Mr Elton.
(Ніколи в житті не бачила людини більш схильного бути милим.)

- He is the best landlord, and the best master that ever lived. (Він кращий землевласник і господар, який коли-небудь жив.)

Даний стилістичний прийом гіперболи - це мовний стереотип, кліше, мета якого полягає не в відображенні об'єктивної дійсності, не в підступному обмані адресата, а в иллокутивній силі і експресивності компліменту, в бажанні емоційно впливати на адресата.

2.5 Відмінності текстів перекладу

На підставі вивчення теоретичних підходів до трактування дієприкметників був проведений аналіз навичок техніки літературного перекладу досліджуваної частини мови в романі Д. Остен «Гордість і упередження» на десяти главах, де проаналізовано способи перекладу дієприкметників з англійської на російську мову різними перекладачами - Гурової І. та Маршака С.

Аналіз показав, що в текстах варіантів перекладу є значні відмінності в перекладі дієприкметників.

Зупинимося на варіантах літературного перекладу дієприкметника. Спочатку розглянемо способи його перекладу в функції предикативу в романі Д. Остен: His sisters were very anxious for his having an estate of his own; but though He was now established only as a tenant, Miss Bingley was by no means unwilling to preside at his table, nor was Mrs Hurst, WHO had married a man of more fashion than fortune, less disposed to consider his house as her home when it suited her.

disposed to consider his house as her home when it suited her.

- Его сестрам не терпелось, чтобы он стал настоящим помещиком, но тем не менее мисс Бингли была отнюдь не прочь восседать во главе его стола в

Недерфилде; да и миссис Хёрст, будучи замужем за человеком более светским, нежели богатым, склонялась к тому, чтобы считать дом брата своим домом, когда ей заблагорассудится. (Гурова И.)

- Его сестрам очень хотелось, чтобы он стал землевладельцем. Но хотя пока что он оставался лишь арендатором, мисс Бингли ни в коей мере не отказывалась играть роль хозяйки за его столом. Миссис Хёрст, которая вышла замуж за человека более родовитого, чем богатого, тоже ничего не имела против того, чтобы считать его дом своим, когда ей это представлялось удобным. (Маршак С.)

В даному прикладі ми спостерігаємо наступне:

- по-перше, Маршак С. ділить англійську пропозицію на три частини - три російських пропозиції. Це полегшує читачу сприйняття сенсу тексту в цьому фрагменті. У той час, як автор Гурова І. перекладає цей же фрагмент майже дослівно;

- по-друге, Гурова І. переводить дієприкметник як частину складеного іменного присудка, тобто аналогічно оригіналу тексту. Маршак С. пропонує інший переклад - частиною складеного дієслівного присудка.

Більш докладно розглянемо переклад дієприкметника в функції обставини:

- часу, наприклад:

Then taking the disengaged arm of Mr Darcy, she left Elizabeth to walk by herself.

- Затем, завладев свободной рукой мистера Дарси, она предоставила Элизабет следовать за ними сзади. (Гурова И.)

- И, уцепившись за свободную руку мистера Дарси, она предоставила Элизабет дальше идти одной. (Маршак С.)

Наведені варіанти перекладів різняться стилістично - переклад Маршака С. виразніший, живий, хоча обидва автори переводять дієприкметник дієсловами доконаного виду.

Observing his second daughter employed in trimming a hat, he suddenly addressed her with...

- Поглядев, как его вторая дочь трудится над отделкой своей шляпки, мистер Беннет неожиданно сказал. (Гурова И.)

- Наблюдая за тем, как его вторая дочь украшает лентами шляпку, мистер Беннет неожиданно заметил. (Маршак С.)

Отже, вищенаведені приклади перекладу відрізняються: автор Гурова І. перекладає дієприкметник дієприслівником доконаного виду, а Маршак С. - дієсловом недосконалого виду.

- супутніх обставин, наприклад: «You begin to comprehend me, do you?» cried he, turning towards her.

- «Вы начинаете меня понимать!»- воскликнул он, оборачиваясь к ней. (Гурова И.)

- «Вы начинаете разбираться в моем характере, не правда ли?» – ответил, обернувшись к ней, Бингли. (Маршак С.)

«Mr Darcy is all politeness,» said Elizabeth, smiling.

- «Мистер Дарси – сама учтивость», – сказала Элизабет с улыбкой. (Гурова И.)

- «Мистер Дарси – сама любезность!»- улыбаясь, сказала Элизабет. (Маршак С.)

В даному випадку дієприкметник перекладається різними варіантами: дієсловом, а також іменником.

- поступки, наприклад:

He had always intended to visit him, though to the last always assuring his wife that he should not go; and till the evening after the visit was paid, she had no knowledge of it.

- Он с самого начала намеревался побывать у него, хотя до последней минуты убеждал жену, что делать этого ему совсем не следует. И она

пребывала в полном неведении до вечера того дня, когда визит был нанесен. (Гурова И.)

- По правде говоря, он с самого начала имел в виду нанести ему визит, хотя все время уверял жену, будто бы ни за что к нему не поедет. И она оставалась в полном неведении относительно его намерений до конца того дня, когда визит состоялся. (Маршак С.)

У цьому прикладі можна знайти розподіл англійської пропозиції на дві російські пропозиції. Обидва автори використовують при перекладі простий дієслівний присудок, який за змістом представляє собою синонім. Стилiстично переклади відрізняються - варіант Маршака С. здається лексично переважаним.

Звернемося до способів літературного перекладу дієприкметника. Розглянемо переклад дієприкметника в функції предикативу, наприклад:

I have suspected it some time, but I am now convinced.

- Я всегда это подозревал, но теперь окончательно убедился. (Гурова И.)

- Подобная мысль приходила мне в голову и раньше. Но теперь я в этом окончательно убедился. (Маршак С.)

У цьому прикладі ми бачимо, що Маршак С. переводить англійську пропозицію двома російськими, роблячи переклад більш поширеним.

But I can guess how it was; everybody says that he is ate up with pride, and I dare say he had heard somehow that Mrs Long does not keep a carriage, and had come to the ball in a hack chaise.

- Но я понимаю, в чем тут дело. Все говорят, что гордыня у него непомерная, и, сдается мне, он прослышал, что миссис Лонг не держит экипажа и на бал приехала на извозчике. (Гурова И.)

- В чем тут дело, мне совершенно ясно: он лопається от гордости, а тут до него как-то дошло, что у миссис Лонг нет экипажа и что на бал она прикатила в наемной карете. (Маршак С.)

Наведений приклад цікавий тим, що Маршак С. домагається більш точного і яскравого перекладу, завдяки вживання фразеологічного обороту.

Далі, проаналізуємо переклад дієприкметника в функції суб'єктного предикативу, наприклад:

If I can but see one of my daughters happily settled at Netherfield» said Mrs Bennet to her husband, «and all the others equally well married, I shall have nothing to wish for.

- Увидеть бы одну мою девочку счастливой хозяйкой Недерфилда, и чтобы остальные сделали партии не хуже – так мне большего и желать было бы нечего. (Гурова И.)

- «Ах, если бы мне довелось увидеть одну из моих дочерей счастливой хозяйкой Незерфилда, – сказала своему мужу миссис Беннет, – и так же удачно выдать замуж остальных – мне бы тогда нечего было больше желать». (Маршак С.)

При аналізі даного прикладу, ми виявили, що обидва перекладача користуються аналогічними прийомами - в першому випадку переклад здійснюється іменником, в у другому - стійкими словосполученнями.

At present, however, I consider myself as quite fixed here.

- Однако пока я полагаю, что устроился тут надолго. (Гурова И.)
- В данное время, однако, мне кажется, что я устроился основательно. (Маршак С.)

В даному прикладі проглядається аналогічний переклад - виражений підрядним реченням, застосовуються синоніми.

Розглянемо переклад дієприкметника в функції визначення, наприклад:

It is a truth universally acknowledged, that a single man in possession of a good fortune, must be in want of a wife.

- Холостяк, если он обладает большим состоянием, должен настоятельно нуждаться в жене, такова общепризнанная истина. (Гурова И.)

- Все знают, что молодой человек, располагающий средствами, должен подыскивать себе жену. (Маршак С.)

Даний приклад цікавий тим, що автор Гурова І. здійснив переклад, завдяки використанню віддієслівного прикметника з пасивним значенням, в той час, як Маршак С. використовує при перекладі просте непоширене речення.

It seems to me to show an abominable sort of conceited independence, a most country town indifference to decorum.

- Право, это свидетельствует о самом своевольном сумасбродстве, о провинциальном пренебрежении приличиями. (Гурова И.)

- Я в этом вижу худший вид сумасбродства – свойственное провинциалам пренебрежение всеми приличиями. (Маршак С.)

На закінчення слід зазначити, що в проаналізованих главах були виявлені наступні конструкції:

- номінативна абсолютна причетна конструкція (в функції обставини супутніх обставин), наприклад:

The astonishment of the ladies was just what he wished; that of Mrs Bennet perhaps surpassing the rest; though when the first tumult of joy was over, she began to declare that it was what she had expected all the while.

- Ошеломление его жены и дочери не оставляло желать ничего лучшего. И особенно миссис Беннет. Разумеется, едва первые восторги поулеглись, она не преминула указать, что ничего другого и не ожидала. (Гурова И.)

- Мистер Беннет добился, чего хотел, – дамы пришли в крайнее изумление. Особенно сильно была поражена миссис Беннет. Однако, когда первый порыв радости миновал, она принялась уверять, что именно этого от него и ждала. (Маршак С.)

Даний приклад цікавий тим, що номінативна конструкція притаманна при перекладі обом авторам і відокремлюється в окреме речення

- прийменникова притаманна конструкція (в функції обставини супутніх обставин), наприклад:

Elizabeth listened in silence, but was not convinced; their behaviour at the assembly had not been calculated to please in general; and with more quickness of observation and less pliancy of temper than her sister, and with a judgment too unassailed by any attention to herself, she was very little disposed to approve them.

- Элизабет ничего не ответила, но заверения сестры ее не убедили. На ассамблее миссис Хёрст и мисс Бингли, судя по тому, как они держались, вовсе не искали доброго расположения своих новых знакомых. Элизабет, более наблюдательная и менее доверчивая, чем ее сестра, и чье суждение не было подсказано их любезностью, не заметила в них никаких достоинств. (Гурова И.)

- Элизабет выслушала ее молча, но в душе с ней не согласилась. Поведение сестер мистера Бингли на балу отнюдь не было рассчитано на всеобщее одобрение. Обладающая большей, чем Джейн, наблюдательностью, не столь добродушная и не связанная личным чувством, Элизабет не могла ими восторгаться. (Маршак С.)

В даному прикладі можна відзначити дроблення англійського речення на три частини при перекладі на російську мову. Переклад Гурової І. ближчий до тексту оригіналу, а у Маршака С. він є більш рельєфний. В обох варіантах перекладу прийменникова абсолютна притаманна конструкція виступає в ролі визначального додаткового речення.

Висновки до розділу II

«Змішані характери» – основний творчий принцип письменниці. Вона не просто показує різні пропорції суміші, а й прослідковує, як зароджується певне почуття, як воно переростає в інше, як в упередженість поволі проникає зацікавленість, як починає працювати серце у пошуках спільного почуття, яке згодом перетворюється на кохання. Саме цьому Дж.Остін активно використовує ознакові слова у своєму романі.

Найбільш частіше Дж.Остін використовує прикметники та іменники, як ознакові слова. Деякі ознакові слова – прикметники при перекладі переходять у інші частини мови, деякі залишаються у своєму первинному значенні, деякі мають суміжне значення до первинного задля підсилення свого значення та підкреслення відносин між героями роману. Проаналізувавши іменники роману та його переклад можна зробити висновок, що при перекладі ознакові слова-іменники рідко відтворюються іншими частинами мови, але, наприклад, при додаванні прикметника можуть перекладатися одним словом – лише іменником. Лише в окремих випадках іменник в перекладі на українську мову стає дієсловом, але це доволі не часте явище.

При створенні своїх персонажів Дж. Остін також дуже активно використовує ознакові слова. Мабуть, тільки завдяки такому багатому використанню ознакових слів, Елізабет Беннет – є одним з найвиразніших персонажів роману Дж. Остін. В свою чергу, при створенні мовного портрета містера Бінглі, Джейн Остін використовує переважно прийом невластиво-прямої мови з використанням ознакових слів, розкриваючи з їх допомогою внутрішній світ героя. І саме тому ми можемо зробити висновок, що майстерне використання ознакових слів – свідчення новаторства Джейн Остін в області стилю та її видатного письменницького обдарування.

По ходу дослідження було проведено аналіз стилістичних засобів, використаних Джейн Остін в романі, були проаналізовані варіанти перекладів роману на російську мову і їх основні відмінності.

В результаті дослідження нами був зроблений висновок про те, що роман з назвою «Гордість і упередження» прижився набагато краще на російському ґрунті з кількох причин: меншому негативному забарвленню роману, переклад І. Гурової ближчий до тексту оригіналу, а у Маршака він більш рельєфний, близький читачеві.

ВИСНОВКИ

Отже, Джейн Остін – це письменниця, котра на багато років випередила свій час. Новаторства письменниці проявились у її підході до проблеми характеру, в тому як вона розуміє і показує тонкий та інколи суперечливий внутрішній світ своїх персонажів. Джейн Остін відкриває читачеві правду повсякденності.

Письменниця не прагнула наповнити свої твори дидактизмом, не ідеалізувала героїв, уникала мелодраматизму – все, що було притаманне прозі її часу. У творах Остін відсутні докладні описи, розгорнуті портретні і пейзажні характеристики, авторські коментарі. Герої романів проявляють себе у вчинках і промовах. Кожен герой Остін є цікавою особистістю. Хоча Джейн Остін і не приділяє увагу подробицями одягу або зовнішності чи інтер'єру, герой розкриває свою особистість шляхом діалогу або внутрішнього монологу з використанням ознакових слів. І вже ясно, що він з себе має.

Тому, знайомившись з теоретичною базою ознакових слів, ми робимо висновок, що ознакові слова можуть бути різними частинами мови, які в першу чергу мають ознаку предмета, явища чи персонажа.

До ознакових слів належать іменники, прикметники, дієслова чи прислівники. Які можуть утворюватися завдяки префіксам, суфіксам та поєднанню декількох слів. Наприклад, структурно – семантична словотворча модель ознакових слів вказує, що основою є найменування осіб по спорідненості, професії, соціальному статусу, що поєднуються з суфіксом *-ly* у значенні подоби.

Що до складних слів, то до них належать слова, що виникли в результаті акту складання, супроводжуваного одночасно дериваційним процесом. Але типи зв'язків між компонентами складного слова, що мають іменний характер, різноманітні. Також вельми значущою представляється нам структурна класифікація складних слів, що відображає моделі словоскладання у сучасній англійській мові.

У романі «Гордість та упередження» Дж. Остін найбільш активно використовує прикметник та іменник, як ознакові слова. Мабуть, саме тому у поєднанні іменника з прикметником ми отримуємо описання ознак, зовнішнього вигляду, якостей того, про що ми говоримо. Тобто мова роману стає яскравішою, багатшою, чітко дає опис подій та висвітлює ставлення автора до того чи іншого героя, характеризує його.

Також ми дійшли до висновку, що при перекладіознокових слів у творах Дж. Остін перекладачі використовують найбільш такі трансформації як розбиття, інтеграція, граматична заміна, антонійний переклад та компенсація. Ознакові слова у романі Дж.Остін використовуються в основному для розкриття поведінки героїв, їх психології та моральних цінностей, що викликало багато проблем при перекладі, так як було важко підібрати гарний український або російський еквівалент.

Також письменниця активно використовувала прийом невластиво-прямої мови з ознаковими словами для характеристики внутрішнього світу героїв, що і допомагає нам більш вдало зрозуміти характер персонажів, рівень його впевненості в собі, статус у суспільстві та причини його поведінки.

Мабуть, саме завдяки використанню ознакових слів Дж.Остін змогла створити натуральні характери героїв роману «Гордість і упередження» та «Емма».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации : учеб. пособие / Алимов В.В. – М.: Изд-во Комкнига, 2006. – 160 с.
2. Аналіз літературного твору. – Під ред. Л.І. Ємельянова, О.М. Іезуїтова – Л.: Наука, 1976. – 236 с.
3. Андреев Ю.А. Движение реализма / Ю.А. Андреев. – Л.: Наука, Ленингр. отделение, 1978. – 34 с.
4. Аникин Г.В. История английской литературы / Г.В. Аникин, Н.П. Михальская. – М.: Высшая школа, 1985. – 432 с.
5. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И.В. Арнольд. – М.: Высшее образование, 2003. – 341 с.
6. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка / И.В. Арнольд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
7. Артеменко О.Е. Джейн Остин: особенности стиля автора / О.Е. Артеменко // Объедн. науч. журн. - 2002. – 34 с.
8. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія / Н.В. Артикуца – К.: Стилос, 2004. – 266 с.
9. Баранник Д.Х. Мова і система функціональних стилів літературної мови / Д.Х. Баранник // Право і лінгвістика: – Сімферопіль: СДУ, 2003. – 115 с.
10. Баранова Л.А. Виды стилизации (на материале произведений Джейн Остен: диссертация на соискание уч. степени к. филол. н. / Л.А. Баранова. – М., 1998. – 140 с.
11. Баранова Л.А. Виды стилизации: на материале произведений Д. Остен: автореферат дис. канд. филол. наук: 10.02.04 / Л.А. Баранова. – М., 1999. – 19 с.
12. Бархударов Л.С. Грамматика английского языка / Л.С. Бархударов, Д.А. Штелинг. – М.: Высшее образование, 1973. – 423 с.

13. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики: Исследования разных лет / М.М. Бахтин. – М.: Худож. лит., 1975. – 504 с.
14. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин. – М.: Искусство, 1986. – 444 с.
15. Бельский А.А. Английский роман 1800-1810 / А.А. Бельский. – Пермь: Пермский государственный университет, 1968. – 333 с.
16. Бельский А.А. Моральнописьменный роман Джейн Остин / А.А. Бельский // Проблемы метода и стиля в прогрессивной литературе запада XIX-XX веков. – М.: 1970. – 678 с.
17. Бельский А.А. Остин Джейн / А.А. Бельский // Большая советская энциклопедия. – М., 1974. – Т. 18. – 583 с.
18. Бельский А.А. Пути развития реализма в английском романе первой трети XIX в.: дисс. канд. филол. н. / А.А. Бельский. – М., 1969. – 989 с.
19. Бондарев А.П. Жизнь Марианны – игра любви и случая / А.П. Бондарев // Мариво. Жизнь Марианны, или Приключения графини de... – М.: 1993. – 245 с.
20. Бортничук Е.Н. Словообразование в современном английском языке / Е.Н. Бортничук, М.В. Василенко. – К.: Вища шк., 1988. – 260 с.
21. Бронте Ш. Джейн Эйр / Ш. Бронте. – М.: Художня література, 1989. – 384 с.
22. Ван Дейк Т.А. К определению дискурса / Т. А. Вейк. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.
23. Васильева И. Эта удивительная Джейн Остин / И. Васильева // Иностранная литература. – 2002. – №2. – С. 151-152.
24. Вейнингер О. Пол и характер. Принципиальное исследование / О. Вейнингер. – М.: Изд. центр «Терра», 1992. – 480 с.

25. Вельский А.А. Нравоописательный роман Джейн Остин / А.А. Вельский // Проблемы метода и стиля в прогрессивной литературе запада XIX-XX веков. – Пермь: 1967. – 43 с.
26. Виноградов В.С. Общие лексические вопросы / В.С. Виноградов – М.: Р. Валент, 2004. – 447 с.
27. Власенко С.В. Когнитивные особенности номинации и реалии-профессионализмы в языковой паре английский-русский / С.В. Власенко // Филологические науки в МГИМО. Сборник научных трудов. – М.: МГИМО(У), 2005. – №21. – С. 129-140.
28. Вулф В. Джейн Остен / В. Вульф // Зарубежный роман. Проблемы метода и жанра: Межвуз. сб. науч. тр. / Перм. гос. ун-т им. А.М. Горького. – Пермь: ПГУ, 1982. – 409 с.
29. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка / И.Р. Гальперин. – М.: вид. лит. по ин. яз., 1958 – 460 с.
30. Головенченко Ф.М. Введение в литературоведение / Ф.М. Головенченко. – М.: Высшее образование, 1964. – 318 с.
31. Грожданская З.Т. От Шекспира до Шоу / З.Т. Грожданская. – М.: Просвещение, 1982. – 189 с.
32. Гениева Е.Ю. Английская литература / Е.Ю. Гениева, М. Урнов // История всемирной литературы: в 9 т. – М.: Наука, 1989. – 138 с.
33. Гениева Е.Ю. Джейн Остен (1775-1817) / Е.Ю. Гениева // Джейн Остен: библиогр. указ. / сост. и авт. вступ. ст. Е.Ю. Гениева; Всесоюз. гос. Б-ка иностр. лит-ры. – М.: Книга, 1986. – 871 с.
34. Глінка Н.В. Особливості функціонування та прийоми перекладу англійської термінології в текстах публіцистичного стилю / Н.В. Глінка, О.І. Лазаускас // Теорія та практика перекладу. – К. : КПІ, 2011. – № 6 (ч. 2). – С. 31-34.
35. Губаєва Т.В. Словесність як учбова дисципліна / Т.В. Губаєва, В.П. Малков // Держава і право. – 1996. – №12. – С. 108-116.

36. Гуляев Н.А. Теория литературы / Н.А. Гуляев. – М.: Высшее образование, 1977. – 342 с.
37. Дерді Е.Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських термінів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 / Е.Т. Дерді. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. – 21 с.
38. Ивашева В.В. Английский реалистический роман XIX века в его современном звучании / В.В. Ивашева. – М.: Худож. лит., 1974. – 464 с.
39. Ивашева В.В. Век нынешний и век минувший: Английский роман XIX века в его современном звучании / В.В. Ивашева. – М.: Худож. лит., 1990. – 479 с.
40. Казакова М.В. Практические основы перевода / М. В. Казакова. – СПб: Союз, 2001. – 320 с.
41. Казарина В.И. Современный синтаксис: структурная организация простого предложения. Учебное пособие / В.И. Казарина – Елец: ЕГУ им. Бунина. – 2007. – 329 с.
42. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 207 с.
43. Карабан В.І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 126 с.
44. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление / С.Д. Кацнельсон. – Л.: Наука, 1978. – 388 с.
45. Кеттл А. Введение в историю английского романа: пер. с англ. / А. Кеттл. – М.: Прогресс, 1966. – 446 с.
46. Кияк Т.Р. Лингвистические основы терминоведения: Опыт лингвистического описания / Кияк Т. Р. – Киев: УМКВО, 1989. – 104 с.
47. Климзо Б.Н. Ремесло технического переводчика / Б. Н. Климзо. – М.: Р. Валент, 2006. – 286 с.
48. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика / И.М. Кобозева. – М.: Едиторал УРСС, 2004. – 352 с.

49. Коваленко А.Я. Науково-технічний переклад: Навчальний посібник / А.Я. Коваленко. – Тернопіль: Вид-во Карп'юка, 2001. – 284 с.
50. Комиссаров В.Н. Практикум по переводу с английского языка на русский: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. / Комиссаров В.Н. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
51. Комиссаров В. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский / В.Н. Комиссаров, Я.И. Рецкер, В.И. Тархов. – М.: Высшая школа, 1985. – 251 с.
52. Крючкова Н.Д. Женский вопрос в викторианской Англии / Н.Д. Крючкова // Проблемы повседневности в истории: образ жизни, сознания и методология изучения. – Ставрополь, 2001. – 130 с.
53. Кудряшова О.М. Художественное воплощение концепта «гордость» в романах Джейн Остен Электронный ресурс.: дис. канд. филол. наук / О.М. Кудряшова. – М.: Прогресс, 2006. – 79 с.
54. Левицкий В.В. Экспериментальные методы в семасиологии / В.В. Левицкий, И.А. Стернин. – Воронеж, 1989. – 193 с.
55. Мороховський О.М. Стилїстика англійської мови / О.М. Мороховський. – К.: Вища школа, 1991. – 272 с.
56. Обломиевский Д.Д. Роман 10-30-х годов. / Д.Д. Обломиевский. – Мариво // История мировой литературы. М. 1988. – 99 с.
57. Одинцов В.В. Стилистика текста / В.В. Одинцов. – М.: Наука, 1980. – 283 с.
58. Остен Д. Сборник произведений / Д. Остен. – М.: Худ. лит., 1988. – Т.1. – 750 с.
59. Путеводитель с английской литературы // под. ред. М. Дреббл и Дж. Стрингоф. – М.: Радуга, 2003. – 45 с.
60. Тер-Абрамян Е.А. Отражение английской ментальности в произведениях Джейн Остен / Е.А. Тер-Абрамян // Труды молодых ученых / Северо-Кавказ. науч. центр высш. шк. – Ростов н/Д., 2004. – 144 с.

61. Тимошенко Ю.В. «Женский мир» Джейн Остен / Ю.В. Тимошенко, Н.Е. Ерофеева // Проблемы истории, филологии, культуры. – Москва. – 32 с.
62. Уэллек Р. Теория литературы / Р. Уэллек, О. Уоррен. – М.: Прогресс, 1978. – 46 с.
63. Хардак Д.Б. Своеобразие эпического повествования: (На материале романа Эм. Бронте «Грозовой перевал») / Д.Б. Хардак // Липец, гос. пед. ин-т. – Липецк, 1984. – 16 с.
64. Харитонов В. Классика впервые (о романе Джейн Остин «Гордость и предубеждение») / В. Харитонов. – М.: 1968. – 45 с.
65. Чечетко М.В. Ранние пародии Джейн Остен / М.В. Чечетко // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – М.: ВШ, 1973. – 47 с.
66. Шамина Н.В. Женская проблематика в викторианском романе 1840-1870-х годов (Джейн Остен, Шарлотта и Эмили Бронте, Джордж Элиот): дис. канд. филол. наук / Н.В. Шамина. – Саранск, 2005. – 235 с.
67. Шамина Н.В. Роль английских женщин-писателей 19 века в становлении реалистической эстетики / Н.В. Шамина // Социальные и гуманитарные исследования: межвуз. сб. науч. тр. – Саранск, 2000. – 358 с.
68. Шовкопляс Г.Е. Формула брака от Джейн Остен / Г.Е. Шовкопляс // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: лінгвістика і літературознавство. (Міжвузівський збірник наукових статей; випуск XXVII, частина II). – 1998. – №2. – С. 115-120.
69. Arland M. Preface / M. Arland. – Marivaux. Romans. Recits. Paris, 1979.
70. Austen J. Pride and Prejudice / J. Austen. – Great Britain : Penguin Books, 2003. – 234 p.
71. Litz W. Jane Austen / W. Litz. – London: S., 1965. – 160 p.

РЕФЕРАТ

Робота складається з 86 сторінок. Містить 2 таблиці. Список використаної літератури налічує 71 джерела.

Предметом дослідження є ознакові слова в англійській мові

Мета дослідження полягає у тому, щоб визначити специфіку функціонування та перекладу ознакових слів у творах Дж. Остін.

Методи дослідження – аналіз і порівняльний метод.

Ми розглянули ознакові слова в англійській мові, з описових і порівняльних точок зору.

Перший розділ є теоретичним дослідженням, яке спрямоване на поглиблений аналіз змісту цієї теми на основі наукової літератури.

У другому, аналітичному розділі, увага зосереджена на практичному використанні ознакових слів на основі творів Дж. Остін.

Наукова новизна і теоретична значимість роботи полягає в тому, що в роботі ми дослідили та проаналізували сучасні тенденції та підходи до вивчення ознакових слів та їх функцій.

Ключові слова: ОЗНАКОВІ СЛОВА, КЛАСИФІКАЦІЯ ОЗНАКОВИХ СЛІВ, СПЕЦИФІКА ОЗНАКОВИХ СЛІВ, СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОЗНАКОВИХ СЛІВ, ПЕРЕКЛАД ОЗНАКОВИХ СЛІВ

SUMMARY

Diploma paper: 86 p., 2 tables, 71 sources.

The object of the research is nominative words in English language.

The purpose of the research is determine functional and translational specificity of nominative words in the novels by Jane Austen.

Methods of the research is classification, categorization and text analysis.

We consider the novels by Jane Austen, from the descriptive and comparative points of view.

The first section is a theoretical research aimed at in-depth analysis of the content of the topic on the basis of scholarly literature.

In the second, analytical section, attention is focused on the practical use of nominative words in the novels by Jane Austen.

Scientific novelty and theoretical significance of the work is attributed to the fact that we have studied and analyzed current trends and approaches to the study of nominative words in general, and to the classification of nominative words in particular.

Key words: NOMINATIVE WORDS, CLASSIFICATION OF NOMINATIVE WORDS, SPECIFICITY OF NOMINATIVE WORDS, FUNCTIONAL SPECIFICITY OF NOMINATIVE WORDS, TRANSLATION OF NOMINATIVE WORDS